

«ДІТИ»

НАПАД НА ДОНЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ АКАДЕМІЧНИЙ
ДРАМАТИЧНИЙ ТЕАТР У МАРІУПОЛІ

AMNESTY
INTERNATIONAL

**Amnesty International – це рух з 10 мільйонів людей,
який мобілізує все населення світу та бореться за зміни,
щоб всі люди могли користуватися своїми правами людини.**

**Наше бачення світу – щоб люди, які мають владу,
дотримувалися обіцянок, поважали міжнародне право
та відповідали за свої вчинки.**

**Ми незалежні від будь-якого уряду, політичної ідеології,
економічних інтересів чи релігії – нас фінансують переважно
членські та індивідуальні внески.**

**Ми віримо, що солідарність і співчуття можуть змінити
наше суспільство на краще.**

© Amnesty International 2022

Якщо не зазначено інше, вміст у цьому документі ліцензується відповідно до ліцензії Creative Commons (з посиланням на джерело, некомерційна, без похідних, міжнародна 4.0). <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

Більше інформації можна дізнатися на сторінці дозволів на нашому сайті www.amnesty.org

Якщо власником авторських прав на певний матеріал є не Amnesty International, до такого матеріалу не застосовується ліцензія Creative Commons.

Вперше опубліковано 2022 року організацією Amnesty International Ltd., Peter Benenson House, Істон-стріт 1, Лондон WC1X 0DW, Велика Британія

Фото на обкладинці:

Супутниковий знімок зруйнованого Донецького обласного академічного драматичного театру, 26 березня 2022 року. © 2022 CNES/Airbus

ІНДЕКС: EUR 50/5713/2022 Ukrainian
МОВА ОРИГІНАЛУ: АНГЛІЙСЬКА

amnesty.org

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

ЗМІСТ

РЕЗЮМЕ	2
МЕТОДОЛОГІЯ	6
1. КОНТЕКСТ	9
1.1 ПОТОЧНИЙ КОНФЛІКТ	10
2. ЖИТТЯ У ДРАМАТИЧНОМУ ТЕАТРІ ДО НАПАДУ	13
3. НАПАД	28
3.1 НАЙІМОВІРНІШЕ ВИКОРИСТАНА ЗБРОЯ: РОСІЙСЬКІ АВІАЦІЙНІ БОМБИ	32
3.2 МОЖЛИВА АЛЬТЕРНАТИВНА ТЕОРІЯ: РОСІЙСЬКА КРИЛАТА РАКЕТА	37
3.3 НЕВІРОГІДНІ ТЕОРІЇ	39
3.4 ЖЕРТВИ	41
3.5 ОЦІНКА ПОШКОДЖЕНЬ ТА НЕЗАДОКУМЕНТОВАНИХ ЖЕРТВ	43
3.6 РОЗПОВІДІ ПРО ЖЕРТВ ІЗ ПЕРШИХ ВУСТ	52
4. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА БАЗА	57
4.1 НАПАД НА ТЕАТР ЗА МІЖНАРОДНИМ ПРАВОМ	63
5. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	67

РЕЗЮМЕ

16 березня 2022 року близько 10 ранку російським авіаударом було знищено Донецький обласний академічний драматичний театр у Маріуполі. Під час нападу в театрі та поруч з ним перебували сотні цивільних; чимало з них загинули. Театр мав чіткі ознаки цивільного об'єкту, імовірно очевидніші за будь-яке інше місце в Маріуполі. *Докази, зібрані Amnesty International, свідчать про те, що напад був воєнним злочином.*

У період з 16 березня по 21 червня Amnesty International зібрала та проаналізувала ряд доказів, пов'язаних з авіаударом на театр, а саме 53 свідчення вцілілих і свідків нападу та його наслідків, 28 з яких перебували всередині театру або поруч із ним у момент нападу; супутникові знімки та дані безпосередньо до нападу та після нього; радіолокаційні дані до нападу та після нього; перевірені фото- та відеоматеріали, надані постраждалими та свідками; два комплекти архітектурних планів театру; а також інформація з відкритих джерел.

Від початку повномасштабної війни 24 лютого й до знищення театр був притулком для мирних мешканців, які рятувалися від насильства в інших частинах міста; центром розподілу їжі, води й отримання важливої інформації про довгоочікувані коридори евакуації; а також визначеним пунктом збору для майбутньої евакуації. Від початку повномасштабної війни до моменту нападу в театрі проживало більше тисячі людей.

Із часом кількість людей у театрі значно зросла. Від початку повномасштабної війни до 4 березня його почали використовувати близько сотні людей. Це були переважно чинні та колишні працівники театру, їхні родини, а також люди, які тікали від насильства на початку конфлікту. 5 березня різко зросла кількість людей, які переховувалися в театрі, адже напередодні містом швидко поширилася новина про те, що 5-го числа буде створений «офіційний» гуманітарний коридор, через який люди зможуть виїхати з міста автобусами чи приватними автомобілями. Люди мали прийти до трьох пунктів збору, одним з яких був театр.

Вранці 5 березня в театрі зібралася велика кількість людей — можливо, кілька тисяч. Коли очікуваної евакуації не відбулося, кілька сотень людей вирішили залишитися в театрі.

З 5 по 14 березня, із наближенням вуличних боїв, до театру прибувало більше людей. Оскільки людей, які переховувались у театрі, ставало все більше, стало складно знаходити там безпечні місця для всіх. Деякі частини будівлі — ті, які вважалися найбільш безпечними — були забиті настільки щільно, що нові люди там просто не помістилися б. І навпаки, певні зони, зокрема сцена і концертний зал, вважалися найбільш вразливими у випадку нападу на театр. Волонтери/ки закликали людей не перебувати в таких місцях.

14 березня кількість людей, які перебували в театрі, дещо зменшилася, а 15 березня різко впала. Це зменшення відображало частковий успіх «неофіційних» гуманітарних колон. 14 березня колоні автомобілів вдалося евакуюватися з міста. Багато з цих автомобілів виїхали саме з театру. Повідомляється, що це була перша велика евакуація з моменту оточення міста. Швидко поширилася новина про автомобілі, які змогли дістатися або території, яку контролювала Росія, або території, підконтрольної Україні. Наступного дня, 15 березня, сотні автомобілів — і тисячі людей — наслідували цей приклад і виїхали з міста. Сотні людей, які проживали в театрі, змогли виїхати на значній частині автомобілів, які стояли на парковці театру. Через те, що насильство наближалося, а також завдяки успішним історіям евакуації люди продовжили виїжджати вранці 16 березня.

Напад на театр відбувся 16 березня, близько 10 ранку. Під час нападу в театрі та поруч з ним все ще перебували сотні цивільних.

Точна кількість жертв невідома, але, ймовірно, вона набагато менша, ніж повідомлялося раніше. Одразу після нападу в Маріупольській міськраді заявили, що загинуло близько 300 осіб. Подальше розслідування, проведене Associated Press, дійшло висновку, що могли загинути близько 600 людей.

Респонденти/ки надали Amnesty International повні імена чотирьох людей, які загинули внаслідок авіаудару. Опитувані також назвали імена трьох інших людей, яких вони знали та які, ймовірно, загинули внаслідок вибуху. Кілька постраждалих, які вижили, та інших свідків також повідомляли, що бачили тіла мертвих людей, яких вони не змогли впізнати. Amnesty також провела всебічний огляд медіа та соцмереж (англійською, українською та російською мовами), щоб з'ясувати, чи повідомлялося публічно про інші випадки смертей. Amnesty International виявила, що інші традиційні медіа повідомляли про ще три смерті в результаті вибуху, а ще трьох загиблих називали у соцмережах. На основі вивчення свідчень та інших джерел Amnesty International встановила, що під час нападу загинуло принаймні 12 людей, але ймовірно, що ще багато смертей залишаються невідомими.

Можливо, загинуло менше людей, ніж могло б, бо через наближення насильства та влучання незадовго до нападу на театр люди рідше виходили на вулицю. Що важливіше — оскільки в театрі лишилося менше людей, більшість із них змогли сховатися в тих частинах театру, які вважалися більш безпечними.

Докази вказують на те, що напад на театр майже напевно був авіаударом російських військових. Російська тактична авіація, швидше за все, скинула на театр дві 500-кілограмові бомби. Численні постраждалі та свідки повідомили, що чули літаки безпосередньо перед ударом. Пошкодження, завдані вибухом, відповідають вибуху двох великих авіабомб, скинутих водночас, які поцілили поруч одна з одною в межах будівлі, але це також могла бути одна бомба. Одночасна (або майже одночасна) детонація двох боєприпасів усередині споруди виглядала б і звучала б для свідків як один вибух.

Amnesty International дослідила кілька альтернативних теорій про те, хто вчинив напад і яку зброю було використано. Докази свідчать про те, що одна з цих теорій — атака російською крилатою ракетою — можлива, але малоімовірна. Розслідування не виявило достовірних доказів на підтримку інших можливих пояснень, включно з атакою українських сил із застосуванням бомб або балістичних ракет або напад будь-якої зі сторін конфлікту із застосуванням легшої зброї, наприклад, реактивної артилерії. Орім того, слідство не знайшло переконливих доказів на підтримку пояснення Міноборони Російської Федерації про те, що напад був операцією «під чужим прапором» полку «Азов» українських військ, який нібито цілеспрямовано знищив будівлю зсередини.

Хоча докази свідчать про те, що на драматичний театр здійснили напад російські війська, Amnesty International не може з упевненістю встановити, чому на театр було здійснено напад, що важливо для визначення того, чи є напад воєнним злочином. Amnesty розглянула чотири можливі пояснення того, чому російські війська напали на театр:

1. Театр бомбардували, знаючи, що це цивільний об'єкт.
2. Театр бомбардували, вважаючи, що це легітимна військова ціль.
3. Театр не був об'єктом нападу, але в нього влучили в результаті невібіркового нападу.
4. Театр не був об'єктом нападу, але в нього влучили помилково під час нападу на іншу точку, при цьому обрана точка вважалася легітимною військовою цілью.

Дані переконливо свідчать про те, що драматичний театр безпосередньо було визначено об'єктом нападу. Театр був великою самобутньою будівлею та культурною пам'яткою. Це також була єдина велика будівля в центрі великого парку, оточена приблизно 100-метровою зеленою зоною, навколо якої проходила широка дорога. Авіаудар відбувся ясного ранку й поцілив усередину основної будівлі театру.

Цивільна природа театру, як і присутність численних цивільних осіб, була очевидною. Поруч з театром була постійна помітна присутність цивільних, спосіб життя яких було легко відстежити. На землі перед центральним і заднім входами принаймні протягом трьох днів до нападу російською було написано «ДІТИ» літерами достатньо великого розміру, щоб їх було видно з літака.

Театр не був легітимною військовою ціллю. Попри те що протягом днів, що передували нападу, в інших частинах міста біля театру приблизно в час авіаудару відбувалися бойові дії й могли перебувати дуже невеликі групи солдатів — більшість з яких допомагали евакуювати цивільних, доставляти їжу чи інший гуманітарний вантаж, або надавали інформацію про евакуацію, — немає жодних доказів, що театр у певний момент перестав бути цивільним об'єктом.

Поблизу з ним військових цілей також не було. Під час нападу й у дні перед ним значної військової присутності всередині театру чи поруч із ним не було. Природа, розміщення, призначення та використання будівлі жодним чином не могли дати жодній зі сторін конфлікту підстави вважати, що театр міг бути військовою ціллю. Жоден із 28 постраждалих під час нападу, опитаних Amnesty International, як і жоден з інших свідків, присутніх у театрі або поруч з ним у день нападу, не надав жодної інформації, яка вказувала б на те, що українські військові використовували театр як оперативну базу, склад зброї або точку організації нападів.

Присутність цивільних, яку було легко визначити, а також відсутність значних військових сил на території вказує на те, що російські сили, найімовірніше, навмисно цілилися в театр, знаючи, що це цивільний об'єкт, — це становить воєнний злочин. Слідчі, які розслідують цей інцидент, зокрема Офіс прокурора Міжнародного кримінального суду (МКС), мають уважно розглянути цю версію як найімовірніше пояснення інциденту. Докази також вказують на те, що навіть за будь-якої раціональної інтерпретації трьох інших сценаріїв — що театр став мішенню через його сприйняття як військову ціль, що в нього влучили помилково, цілячись у щось інше, чи що в нього поцілили під час невибіркового нападу — напад все одно становив би воєнний злочин.

Серйозність злочину та масштаб завданого страждання людям вказують на те, що потрібно провести негайне прозоре розслідування, щоб визначити кількість жертв та притягнути винних до відповідальності за цивільні жертви, серйозні травми, завдані людям, та руйнування цивільної інфраструктури.

МЕТОДОЛОГІЯ

Цей звіт створено за результатами польових та дистанційних досліджень, що проводилися з 16 березня по 21 червня 2022 року. Результати та висновки звіту ґрунтуються на кількох типах доказів, включно зі свідченнями з перших вуст постраждалих внаслідок нападу на Донецький обласний академічний драматичний театр та свідків нападу, перевіреними фото- та відеоматеріалами, які надали постраждалі та свідки, а також офіційними документами, зокрема архітектурними планами. Орім того, в рамках вивчення даних з відкритих джерел було проаналізовано цифровий контент, зокрема відео, фото та радіоперехоплення, а також супутникові знімки та радіолокаційні дані, зроблені безпосередньо перед влучанням і невдовзі після нього.

Інтерв'ю проводилися особисто в Дніпрі, Львові та Запоріжжі, а також телефоном з людьми в кількох інших локаціях в Україні, Росії та інших країнах Європи. Amnesty International не мала доступу до Маріуполя і протягом періоду дослідження не змогла провести дистанційні інтерв'ю з постраждалими та свідками в Маріуполі, оскільки в місті не було зв'язку. Дослідницька команда Amnesty International провела 53 інтерв'ю, зокрема 28 інтерв'ю з тими, хто вижили після нападу, 6 з іншими свідками, присутніми поблизу під час нападу, 8 зі свідками, які були в театрі незабаром після нападу, і 4 з людьми, які проживали в театрі у дні, що передували нападу. Під час дослідження також використовувалися свідчення, які збирали й аналізували журналісти й інші правозахисні організації.

Amnesty International повідомила всіх опитаних про характер і мету дослідження, а також про те, як буде використана надана ними інформація. Перед інтерв'ю від кожної опитаної людини була отримана усна згода. Жодні заохочення в обмін на свідчення не надавалися. Розмови зазвичай тривали від однієї до трьох годин. Більшість інтерв'ю проводилося з використанням перекладачів, які вільно володіють українською та російською мовами; деякі з них проводилися англійською мовою.

З міркувань конфіденційності та безпеки — особливо безпеки членів сім'ї, які досі проживають у Маріуполі — 24 інтерв'ю проводилися за умови, що Amnesty International утримається від публікації імені респондента чи респондентки та будь-якої інформації, яка могла б ідентифікувати цю особу, її сім'ю чи інших людей, яких впізнання може наразити на ризик.

Щоб провести розслідування нападу за допомогою даних з відкритих джерел, Лабораторія кризових доказів Amnesty International дослідила та перевірила 46 фото та відео місця нападу, які було взято з соцмереж, таких як Twitter і Telegram. Орім того, лабораторія перевірила ще 99 фото та відео, якими приватні особи поділилися з дослідниками, але які не були опубліковані в соцмережах. Amnesty International також отримала доступ до трьох архівів, що містять 268 радіозаписів, пов'язаних з діяльністю російських військ в Україні 16 березня 2022 року.

27 червня 2022 року Amnesty International надіслала листи до Міністерства закордонних справ Росії та Міністерства оборони Росії. Листи містили запит на конкретну інформацію щодо нападу на драмтеатр. Також запитувалася інформація про кримінальні розслідування, пов'язані з нападом, якщо такі є. У листі міститься короткий виклад доказів Amnesty International щодо нападу. На момент публікації звіту Amnesty International не отримала жодної відповіді від цивільної чи військової влади.

↑ Карта Маріуполя, Україна © OpenStreetMap contributors

1. КОНТЕКСТ

Маріуполь розташований на південному сході України на північному узбережжі Азовського моря, біля гирла річки Кальміус. До початку поточного конфлікту тут проживало приблизно пів мільйона людей. Майже половина мешканців міста ідентифікують себе як етнічні росіяни і ще майже половина — як етнічні українці; також у місті проживає досить велика грецька спільнота. Маріуполь був великим промисловим центром, де розташовувалися два найбільші металургійні заводи в Україні — Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча та металургійний комбінат «Азовсталь».

Маріуполь складається з чотирьох районів:

- Приморський район, який часто називають «портом»;
- Кальміуський район, який часто називають «фабрикою», де розташований металургійний комбінат імені Ілліча;
- Лівобережний район, який називають «лівим берегом», де розташований завод «Азовсталь»;
- Центральний район, який називають «центром міста», де розташований Донецький обласний академічний драматичний театр.

Маріуполь вважається стратегічно важливим об'єктом для військової кампанії Російської Федерації в Україні: його захоплення та контроль критично необхідні, щоб контролювати Азовське море, а також встановити наземний коридор між російськими військами в Росії та в Криму, який Росія окупувала та протиправно анексувала 2014 року¹. У 2014 році в Маріуполі відбувалися серйозні бої між українськими військами з одного боку та російськими та проросійськими силами так званої «ДНР» — з іншого².

Донецький обласний академічний драматичний театр — центр художньої освіти та сценічного мистецтва, побудований у 1960 році — був однією з культурних пам'яток міста.

1 BBC News, "Mariupol: Why Mariupol is so important to Russia's plan," 21 березня 2022 р., [bbc.com/news/world-europe-60825226](https://www.bbc.com/news/world-europe-60825226)

2 Reuters, "Ukrainian forces reclaim port city from rebels," 13 червня 2014 р., [reuters.com/article/us-ukraine-crisis-mariupol-idUSKBN0E00KP20140613](https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-mariupol-idUSKBN0E00KP20140613)

1.1 ПОТОЧНИЙ КОНФЛІКТ

Збройні сили Російської Федерації здійснили повномасштабне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року³. 28 лютого Генеральна Асамблея ООН постановила, що вторгнення становило незаконне застосування сили та було порушенням Статуту ООН⁴. 16 березня Міжнародний суд ООН постановив, що Росія має негайно припинити військові операції в Україні⁵.

У перший день повномасштабної війни в районі Маріуполя почалися бої⁶. Першою частиною самого міста, що зазнала нападу, був мікрорайон Східний Лівобережного району. Бої поступово поширилися майже на всі інші частини міста. Протягом перших кількох днів повномасштабного вторгнення в цивільних була можливість покинути місто. Чимало з них це зробили або власним транспортом, або евакуаційними потягами (як повідомлялося, вони тоді були напівпорожні). Наприкінці лютого відбувся напад на залізничні колії, через що вони вийшли з ладу. До 2 березня російські війська оточили місто, а населення фактично опинилось у блокаді⁷. На цей момент дороги було заблоковано, і виїхати з міста автомобілем стало майже неможливо. З того часу значна частина цивільного населення з нетерпінням чекала так званих евакуаційних коридорів, які мали забезпечити безпечний вихід з міста для колон машин і евакуаційних автобусів.

З кожним днем після початку війни гуманітарна ситуація в Маріуполі погіршувалася, військові дії починались у все нових частинах міста, а через майже повне руйнування телекомунікаційної мережі міста мешканці та мешканки опинялись у все більшій ізоляції одне від одного та від зовнішнього світу. Значна частина населення, яка не хотіла чи не могла тікати з міста, ховалася в коридорах, підвалах і бомбосховищах, іноді у власних будинках або в сусідніх будівлях.

Ті, в кого не було доступу до безпечних прихистків у власному домі чи неподалік, або хто перебували в частинах міста, де воєнні дії були особливо інтенсивними, тікали до більших притулків, часто в тих районах — зокрема в центрі міста, — які їм здавалися безпечнішими. Драматичний театр був одним із найбільших загальних притулків.

В ході загострення бойових дій та їхнього поширення по всьому місту гуманітарна ситуація різко погіршилася. До 6 березня не працювали ніякі з основних комунальних послуг — не було

3 Reuters, "Missiles rain down around Ukraine," 24 лютого 2022 р., reuters.com/world/europe/putin-orders-military-operations-ukraine-demands-kyiv-forces-surrender-2022-02-24/

4 Генеральна асамблея ООН, Резолюція, прийнята Генеральною асамблеєю 2 березня 2022 р., 18 березня 2022 р., documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/293/36/PDF/N2229336.pdf?OpenElement

5 Міжнародний суд ООН, "Allegations of Genocide Under the Convention of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)," 16 березня 2022 р., icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-ORD-01-00-EN.pdf

6 Reuters, Aleksandar Vasovic, "Port city of Mariupol comes under fire after Russia invades Ukraine," 24 лютого 2022 р., reuters.com/world/europe/strategic-city-mariupol-wakes-blasts-russia-invades-ukraine-2022-02-24/

7 BBC News, "Mariupol: Key moments in the siege of the city," 17 травня 2022 р., bbc.com/news/world-europe-61179093; Reuters, Max Hunder, "Timeline: Russia's siege of the Ukrainian city of Mariupol," 30 березня 2022 р., reuters.com/world/europe/russias-siege-ukrainian-city-mariupol-2022-03-30/

електрики, опалення, газу та води⁸. Орім того, було знищено чи розграбовано чимало продуктових магазинів і аптек. Значна частина цивільного населення харчувалася, збираючи дрова та готуючи їжу на відкритому вогні. До нечисленних магазинів, що вцілили, відразу вибудовувалися довжелезні черги, по яких часто стріляли російські ракети чи артилерія⁹.

На початку березня припинив працювати громадський транспорт. Зв'язку з цього моменту також майже не було — мобільний зв'язок можна було «зловити» лише в окремих точках і дуже рідко. Відсутність зв'язку та електрики, щоб зарядити телефони, означала, що більшість населення не мала як зв'язатися із зовнішнім світом¹⁰.

Внаслідок бойових дій була зруйнована значна частина міської інфраструктури, а більшості цивільного населення довелося покинути дім¹¹. Повідомляється про величезну кількість загиблих серед цивільних — мер Маріуполя Вадим Бойченко називав цифру принаймні 20 000 цивільних жертв¹².

Район центру міста, де розташований театр, російські війська зайняли 17 березня 2022 року. 21 квітня Російська Федерація офіційно оголосила про перемогу в Маріуполі, однак українські війська контролювали окремі частини металургійного заводу «Азовсталь» до 17 травня¹³.

8 Associated Press, Mstyslav Chernow, “20 days in Mariupol: The team that documented city’s agony,” 21 березня 2022 р., apnews.com/article/russia-ukraine-europe-edf7240a9d990e7e3e32f82ca351dede

9 Associated Press, “‘Why? Why? Why? Ukraine’s Mariupol descends into despair,” 16 березня 2022 р., apnews.com/article/russia-ukraine-war-mariupol-descends-into-despair-708cb8f4a171ce3f1c1b0b8d090e38e3

10 Wired, “The Last Cell Tower in Mariupol,” 31 березня 2022 р., www.wired.com/story/mariupol-ukraine-war/; Forbes, Thomas Brewster, “The Last Days of Mariupol’s Internet”, 31 березня 2022 р., www.forbes.com/sites/thomasbrewster/2022/03/31/the-last-days-of-mariupols-internet/?sh=64242cb65962

11 The Telegraph, “‘The destruction is enormous’: Thousands more flee Mariupol and 350,000 remain hidden in shelters,” 17 березня 2022 р., telegraph.co.uk/global-health/terror-and-security/destruction-enormous-thousands-flee-mariupol-350000-remain-hidden/

12 Al Jazeera, “Ukraine war latest updates: ‘20,000 civilians killed in Mariupol’”, 11 квітня 2022 р., www.aljazeera.com/news/2022/4/11/three-killed-in-russian-attacks-ukraine-donetsk-liveblog

13 Reuters, Putin claims victory in Mariupol; Ukrainian fighters hold on,” 21 квітня 2022 р., reuters.com/world/middle-east/leading-putin-ally-predicts-mariupol-victory-thursday-2022-04-20/; Reuters, “Hundreds of Ukrainians defending Azovstal plant surrender to uncertain fate,” 17 травня 2022 р., reuters.com/world/europe/russia-backed-separatists-say-256-ukrainian-fighters-surrendered-azovstal-2022-05-17/

УКРАЇНСЬКІ ТА РОСІЙСЬКІ ВІЙСЬКА, ЩО ВОЮЮТЬ У МАРІУПОЛІ З 24 ЛЮТОГО 2022 Р.

Під час нападу на Донецький обласний академічний драматичний театр до українських військ, які захищали Маріуполь, належали 12-та бригада оперативного призначення та 18-й батальйон національної гвардії, 36-та окрема бригада¹⁴ морської піхоти та 56-та окрема мотопіхотна бригада¹⁵. У медіа 18-й батальйон іноді називають «підрозділом 3057»; до його складу входить полк «Азов», який спочатку діяв як праворадикальний націоналістичний добровільний батальйон, поки його офіційно не було включено до складу Національної гвардії України у 2014 році¹⁶.

Згідно з різними відкритими джерелами, включно з перевіреними фотографіями та звітами військових аналітиків, а також повідомленнями в соціальних мережах самого полку «Азов», які були незалежно перевірені за допомогою геолокації¹⁷, на момент нападу на театр бійці «Азову» базувалися переважно на Лівому березі, або зі східного боку Маріуполя, зокрема на металургійному заводі «Азовсталь»¹⁸. За оборону Центрального району, до якого належить театр, відповідала 56-а окрема мотопіхотна бригада.

Російські сили, які атакували Маріуполь, включно з 810-ю окремою бригадою¹⁹ морської піхоти та 150-ю мотострілецькою дивізією, а також винищувачами з авіабаз у Криму та Росії²⁰, мали доступ до збору даних, спостереження та розвідки в режимі реального часу — включно з постійним відеонаглядом за поведінковими сценаріями мішені за допомогою дронів, таких як «Орлан-10»²¹.

14 Holcomb, Franklin. "The Order of Battle of the Ukrainian Armed Forces: A Key Component in European Security," Institute for the Study of War, грудень 2016 р. understandingwar.org/sites/default/files/ISW%20Ukrainian%20ORBAT%20Holcomb%202016_0.pdf; Associated Press, "EXPLAINER: Who were Mariupol's Last Defenders?", 21 травня 2022 р., <https://apnews.com/article/russia-ukraine-government-and-politics-c5123a3bd2cca1de1a836670b278fbae>.

15 France 24, "In Mariupol, a war of images to prove who controls the city," 30 березня 2022 р., observers.france24.com/en/europe/20220330-mariupol-war-images-propaganda-azov-chechen-soldiers

16 Washington Post, "Right-wing Azov Battalion emerges as a controversial defender of Ukraine," 6 квітня 2022 р., [washingtonpost.com/world/2022/04/06/ukraine-military-right-wing-militias/](https://www.washingtonpost.com/world/2022/04/06/ukraine-military-right-wing-militias/)

17 Наприклад, твіт @jominiW, 27 березня 2022 р., twitter.com/JominiW/status/1508276407381762052

18 Наприклад, Ukraine Weapons Tracker, 7 квітня 2022 р., твіт twitter.com/UAWeapons/status/1512060297607065602.

19 Clark, Mason, et al. "Russian Offensive Campaign Assessment, March 16," Institute for the Study of War, 16 березня 2022 р., understandingwar.org/backgrounders/russian-offensive-campaign-assessment-march-16.

20 Присутність 150-ї МСД у Маріуполі стала відомою, коли було оголошено про смерть її командира генерал-майора Олега Митяєва. BBC, "War in Ukraine: Fourth Russian general killed — Zelensky," 16 березня 2022 р., [bbc.com/news/world-europe-60767664](https://www.bbc.com/news/world-europe-60767664)

21 Airforce Technology, "Orlan-10 Unmanned Aerial Vehicle (UAV)," 15 березня 2021 р., airforce-technology.com/projects/orlan-10-unmanned-aerial-vehicle-uav

2. ЖИТТЯ У ДРАМАТИЧНОМУ ТЕАТРІ ДО НАПАДУ

Під час війни Донецький обласний академічний драматичний театр став притулком для цивільних, які рятувалися з інших частин міста, щоб не стати жертвами насильства. Також він слугував центром розподілу їжі, води та надання важливої інформації про довгоочікувані «зелені коридори» і пунктом збору для евакуації²². Багато людей втекли до театру пішки. Інші виїхали/ці транспортними засобами, якими керували волонтери/ки, військові, поліція чи представники ДСНС. Серед людей, які ховались у театрі, більшість становили діти, жінки чи літні люди. Від початку повномасштабної війни до моменту нападу в театрі проживало більше тисячі людей.

З часом кількість людей у театрі значно зросла. Від початку повномасштабної війни до 4 березня його почали використовувати близько сотні людей. Це були в основному чинні та колишні працівники театру, їхні родини, а також люди, які тікали від насильства на Лівому березі на початку конфлікту. Першими приїхали художниця з освітлення Євгенія Забогонська з донькою та ще один працівник театру²³. За кілька днів приїхав чоловік Євгенії, актор Сергій Забогонський. Вони стали одними з неофіційних адміністраторів театру²⁴.

Наталія Гончарова, тренерка зі сценічного мовлення, яка раніше працювала в театрі, її чоловік Валерій та їхні діти втекли до театру протягом перших кількох днів повномасштабної війни, оскільки в їхній квартирі стало занадто небезпечно проживати. «Спочатку з нами були переважно колеги [з родинami]... але щодня приїздило все більше і більше людей», — сказала Наталія²⁵. Анастасія Карпєєва, 15-річна школярка й майбутня боксерка, приїхала до театру з братом 27 лютого, тікаючи від насильства на Лівому березі²⁶. Ігор Матюшин, драматург і колишній адміністратор театру

22 Додаткова інформація про життя у драматичному театрі перед нападом: Wall Street Journal, “Ukrainians Who Sheltered in the Mariupol Theatre Made it a Thriving Village: For nearly three weeks before the Russian bombing, residents escaped the onslaught by working together,” 31 березня 2022 р., [wsj.com/articles/life-inside-the-mariupol-theater-before-the-russian-bombing-11648741948](https://www.wsj.com/articles/life-inside-the-mariupol-theater-before-the-russian-bombing-11648741948)

23 Інтерв'ю Amnesty International з Євгенією Забогонською, 20 червня 2022 р.

24 Інтерв'ю Amnesty International з Сергієм Забогонським, 8 травня 2022 р.

25 Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Гончаровою, 22 квітня 2022 р.

26 Інтерв'ю Amnesty International з Анастасією Карпєєвою, 19 квітня 2022 р.

(який також працював у поліції), його дружина Олена Матюшина, лікарка, та їхня дитина приїхали наприкінці лютого чи на самому початку березня²⁷.

Протягом перших трьох тижнів повномасштабної війни багато колишніх працівників театру та інші люди, які прибули до театру в перші дні, координували неформальну мережу волонтерів/ок, які надавали основні послуги всім, хто жив у театрі (додаткову інформацію див. у текстовому блоці «Театр як гуманітарний центр»).

5 березня стрімко зросла кількість людей, які переховувалися в театрі. Напередодні містом швидко поширилася новина про те, що 5-го числа буде створений «офіційний» гуманітарний коридор, через який люди зможуть виїхати з міста автобусами чи приватними автомобілями²⁸. Інформація поширювалася в текстових повідомленнях та усно. Люди мали прийти до трьох пунктів збору в місті, одним з яких був театр.

Уранці 5 березня в театрі зібралася велика кількість людей — можливо, кілька тисяч. Чимало людей приїхали власними автомобілями, сподіваючись приєднатися до колони машин; інші прийшли пішки, сподіваючись на місце в евакуаційних автобусах. Ігор Навка, який працював на металургійному комбінаті імені Ілліча, а його дружина та мати втекли до театру 5 березня після того, як у їхній квартирі вибило вікна через влучання боєприпасу поблизу, сказав Amnesty International: «Ми вирішили, що безпечніше переїхати до драмтеатру»²⁹. Вікторія Дубовицька з дітьми приїхала до театру 5 березня. «Друг зателефонував комусь зі знайомих військових, який розповів нам про евакуацію. До театру нам допоміг потрапити сусід», — розповіла вона³⁰. Соцпрацівниця Марія Родіонова проживала у квартирі з бабусею, коли їй розповіли, що театр буде місцем збору евакуаційних автобусів. «Оскільки у мене не було машини, [евакуаційна колона] це була моя єдина надія... Бабуся відмовилася їхати», — сказала вона³¹.

Водій таксі Михайло Гребенецький та операторка вокзалу Наталія Гребенецька проживали у Волновасі, місті неподалік від Маріуполя, яке було дуже близько до території, контрольованої Росією. «24 лютого нас розбудили вибухи», — розповіла Наталія Amnesty. Вони вирішили виїхати з Волновахи та поїхати в місто, де жила матір Михайла. Вони сховались у квартирі свого сина Євгена на західному березі. «Три дні було відносно тихо, але після 28-го кожен день був пеклом на землі», — розповіла Наталія³². Щовечора вони ховались у підвалі будівлі, а довкола точилися бої. 5 березня поліція сказала їм йти до театру для евакуації. «Після того як нам розповіли [про

27 Інтерв'ю Amnesty International з Оленою Матюшиною, 25 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Ігорем Матюшиним, 30 квітня 2022 року.

28 Reuters, "Russian forces to open Mariupol humanitarian corridor for 5 hours," 5 березня 2022 р., reuters.com/world/europe/russian-forces-open-mariupol-humanitarian-corridor-5-hours-2022-03-05

29 Інтерв'ю Amnesty International з Ігорем Навкою, 22 квітня 2022 р.

30 Інтерв'ю Amnesty International з Вікторією Дубовицькою, 8 квітня 2022 р.

31 Інтерв'ю Amnesty International з Марією Родіоною, 7 квітня 2022 р.

32 Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Гребенецькою та Євгеном Гребенецьким, 16 квітня 2022 р.

евакуацію], ми зібрали речі за хвилину... [Згодом] наші сусіди розповіли, що нашу квартиру обстріляли з мінометів через 30 хвилин після того, як ми виїхали... Машина була проблемна і зламалася, коли ми під'їхали до театру, тому ми не могли нікуди піти», — розповів Євген³³.

Через кілька годин після того, як у театрі зібрався великий натовп, поліція та військові оголосили, що евакуація не відбудеться. Повідомили, що за раніше обговореними «зеленими коридорами» не вдалося досягти домовленості, бо обидві сторони звинувачували одна одну в порушенні режиму припинення вогню³⁴. Також повідомили, що евакуація відбудеться в майбутньому. Багато людей, які жили неподалік, пішли додому; кілька сотень людей вирішили залишитися в театрі.

Щодня після 5 березня люди чекали або відвідували театр, сподіваючись евакуюватися або отримати інформацію про евакуацію. Оскільки мобільний зв'язок переважно відключили, більшість населення не могла користуватися електронними засобами зв'язку; інформацію в основному поширювали усно та за допомогою листівок, які підготували волонтери/ки. Щодня перед обідом приходила невелика група поліціантів чи військових — зазвичай одна-дві людини — та ділилися інформацією.

Ігор Мороз, архітектор, який проживав поруч з театром, розповів Amnesty, що приїздив до театру щодня після того, як 5 березня з'явилася інформація про очікувану евакуацію. «Ми отримали інформацію про гуманітарні коридори та автобуси Червоного Хреста. Туди приходили люди — міська рада, поліція; вони на давали інформацію. Мобільного зв'язку не було, тому театр був чимсь на зразок інформаційного штабу», — розповів він³⁵. Григорій Головньов, який проживав у кількох сотнях метрів від театру, розповів Amnesty, що приходив туди майже щодня:

З 28-го [лютого] ми приходили [в театр] щодня, щоб перевірити інформацію про евакуаційні коридори. Я приходив десь о 8-9 ранку і залишався до 14-15 години... Ми залишалися в фойє. Я ходив з дружиною і донькою, там були деякі сусіди... Це було місце, де люди збиралися та спілкувалися. Приїздила поліція, на давала інформацію. Це був єдиний спосіб отримати інформацію. Там було припарковано багато машин. Люди чекали інформації про евакуацію³⁶.

З 5 по 14 березня кількість людей, які проживали в театрі та відвідували його, продовжувала зростати. В ході наближення боїв до театру приїздило все більше людей. 12 березня до театру прийшла 67-річна інженерка на пенсії Наталія Ткаченко. Вона розповіла Amnesty International, що не хотіла йти з дому, коли почалася повномасштабна війна, але все ж вирішила тікати після того, як її квартиру сильно пошкодили бойові дії поблизу:

33 Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Гребенецькою та Євгеном Гребенецьким, 16 квітня 2022 р.

34 Guardian, "Mariupol evacuation postponed as Russia accused of breaking ceasefire: Local authorities in Ukrainian city ask resident to return to shelter and wait for further information," 5 березня 2022 р., theguardian.com/world/2022/mar/05/zelenskiy-lashes-out-at-nato-over-no-fly-zone-as-russian-attacks-intensify

35 Інтерв'ю Amnesty International з Ігорем Морозом, 20 квітня 2022 р.

36 Інтерв'ю Amnesty International з Григорієм Головньовим, 10 квітня 2022 р.

☞ ↑ За кілька днів до нападу волонтери/ки готують їжу для людей, які перебувають у театрі. © Євгенія Забогонська

☞ ↑ У передній частині театру ховаються люди, зокрема й діти.
 © Ігор Мороз
 ☞ → Люди ховаються в передній частині театру.
 © Ігор Мороз

☞ ↑ Парадний вхід до драматичного театру 13 березня 2022 року. Дві великі цистерни використовуються для питної води. На землі великими літерами написано слово «ДІТИ». © Григорій Головнюв

☞ ↑ Люди на вулиці біля театру поруч з польовою кухнею, яка захищена дерев'яними піддонами. © Ігор Мороз
☞ → Люди, зокрема діти, ховаються в підвалі біля передньої частини театру. © Антон Гузь

Я й уявити не могла, що поїду з дому. Це мій дім. Я тут прожила все життя... Поблизу йшли бої. Їжі починало не вистачати. Люди говорили про [евакуаційні] коридори. А потім [11 березня] стався великий вибух, і в мене вибило вікна... Було дуже холодно. Я лежала в ліжку, а по всьому ліжку були скалки... Я пішла до сусідки на ніч, але батареї [розірвалися та замерзли]... Тому 12-го [березня] я пішла до драмтеатру³⁷.

Після приїзду Наталія потоваришувала з психологом Дмитром Симоненком, психологом, який також приїхав 12 березня з другом, тікаючи від боїв біля їхньої квартири. Наталія, Дмитро, його друг та ще одна пара, Любов Свиридова та її чоловік Анатолій, зрештою жили разом і спали в концертному залі³⁸.

Багатьох людей, які приїхали до театру після 5 березня, евакуювали з інших точок у місті, де відбувалися бої, військові, поліція, служба надзвичайних ситуацій або волонтери/ки. Amnesty опитала кількох людей, яких евакуювали до театру, в тому числі високопоставленого співробітника служби з надзвичайних ситуацій України, який поділився записами про 56 осіб, у тому числі 10 дітей, яких евакуювали до театру 8 березня³⁹. 9 березня було здійснено напад на Маріупольський пологовий будинок; кількох вагітних жінок і матерів з новонародженими евакуювали з лікарні до театру⁴⁰.

Amnesty International опитала чоловіка та дружину, яких військові вивезли зі Східного району у 23-й мікрорайон на Лівому березі⁴¹. Вони розповіли Amnesty, що втекли з дому, коли невдовзі після початку повномасштабної війни поруч з домом почалися удари; зрештою вони виїхали у 23-й мікрорайон. 8 березня в районі, куди вони втекли, посилювалися бої, і військові почали евакуацію. «[Військові] сказали нам тікати в безпечніше місце... вони спочатку везли жінок та дітей... Ми відправили нашу дитину та мою маму [на військовій машині]... [за дві години] потому ми їхали своєю машиною за військовим автомобілем», — розповів чоловік Amnesty. Військова колона супроводила їх до драмтеатру. Їхню дитину та бабусю в театр не привели. Зв'язатися з ними не було можливості. Через три дні їх знайшли в іншому сховищі та привезли до театру⁴².

Оскільки людей, які переховувались у театрі, ставало все більше, стало складно знаходити в театрі безпечні місця для всіх. Деякі частини будівлі — ті, які вважалися найбільш безпечними — були забиті настільки щільно, що нові люди там просто не помістилися б. Товста стеля та велика кількість опорних стін вважалися максимально можливим захистом. Зокрема, безпечними вважалися так частини театру:

37 Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Ткаченко, 6 квітня 2022 р.

38 Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Ткаченко, 6 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Симоненком, 4 квітня 2022 р.

39 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 6 травня 2022 р.

40 The Wall Street Journal, "Ukrainians Who Sheltered in the Mariupol Theatre Made it a Thriving Village: For nearly three weeks before the Russian bombing, residents escaped the onslaught by working together," 31 березня 2022 р., [wsj.com/articles/life-inside-the-mariupol-theater-before-the-russian-bombing-11648741948](https://www.wsj.com/articles/life-inside-the-mariupol-theater-before-the-russian-bombing-11648741948)

41 Мікрорайон — невелика запланована житлова зона.

42 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 7 травня 2022 р.

-
- Підвал під передньою частиною театру;
 - Зона між парадним входом театру та стіною концертного залу, за винятком зони безпосередньо під великими вікнами;
 - Кімнати та напівпідвал біля задньої частини театру.

І навпаки, певні зони, зокрема сцена і концертний зал, вважалися найбільш вразливими у випадку нападу на театр. Вони так сприймалися через те, що там нібито був тонкий дах, а над концертним залом висіла масивна люстра. Волонтери/ки закликали людей не перебувати в таких місцях⁴³. «Ми намагалися казати людям не спати біля великих вікон [поруч з фасадом театру]», — сказала Євгенія Забогонська⁴⁴. Кілька людей повідомили Amnesty, що волонтери/ки говорили не залишатися в концертному залі⁴⁵. «Спершу волонтери не хотіли, щоб люди були в концертному залі, бо це було найбільш вразливе місце. Там тонка стеля і люстра», — розповів Дмитро Симоненко⁴⁶. «Ми забороняли людям на ніч залишатися на сцені», — сказав Amnesty International Сергій Забогонський⁴⁷.

Люди, в яких не було іншого варіанту, окрім концертного залу, намагалися залишатися на балконах довкола глядацької зали, а не біля сидінь перед сценою. Серед тих, хто ховався в концертному залі, були Євген, Наталія та Михайло Гребенецькі. «Ми залишилися в концертному залі [на балконі першого ярусу збоку від сцени], тому що в підвалі було повно жінок і дітей... Люди, які займалися організацією, постійно переживали, що люстра когось вб'є», — розповів Amnesty Євген⁴⁸.

43 Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Пласкіним, 21 червня 2022 р.

44 Інтерв'ю Amnesty International з Євгенією Забогонською, 20 червня 2022 р.

45 Інтерв'ю Amnesty International з Марією Родіоновою, 7 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Вікторією Дубовицькою, 6 квітня 2022 р.

46 Інтерв'ю Amnesty International з Марією Родіоновою, 7 квітня 2022 р.

47 Інтерв'ю Amnesty International з Сергієм Забогонським, 6 травня 2022 р.

48 Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Гребенецькою та Євгеном Гребенецьким, 16 квітня 2022 р.

ТЕАТР ЯК ГУМАНІТАРНИЙ ЦЕНТР

Протягом майже трьох тижнів Донецький академічний обласний драматичний театр був перепрофільований, щоб дати притулок постраждалим містянам. Волонтери/ки, деякі з яких були нинішніми чи колишніми працівниками/цями театру, допомагали та піклувалися про людей, які знайшли там прихисток, і меншою мірою про тих, хто перебував в прилеглих районах. Вони надавали медичну допомогу, забезпечували людей їжею, водою та речами першої необхідності⁴⁹.

Основне, зокрема одяг, ковдри та предмети гігієни, приносили до театру військові, працівники/ці поліції та волонтери/ки, їх зберігали та роздавали зі «складу», розташованого у крилах сцени. У будівлі працювали два невеликих генератори, розташованих на сцені, їх ненадовго вмикали вдень⁵⁰.

Ліки видавали в кімнаті в задній частині театру лікарка Олена Матюшина та дві медсестри. Їх збирали з аптек та приносили волонтери/ки. Про те, що таке надавати медичну допомогу в театрі, Олена розповіла Amnesty International.

Мені доводилося працювати майже 24/7. Безперестанку. На вулиці температура опускалася нижче нуля [градусів Цельсія]. Людям було холодно. COVID-19. Були ще пневмонія та бронхіт. У нас жили діти, яким було кілька місяців. Людей похилого віку також було багато...

Я бачила... багатьох дітей з високою температурою. Через низьку якість води та їжі у дітей були діарея та блювота. Важко було лікувати малюків до року через сильні лихоманки та зневоднення...

Багато людей середнього та похилого віку мали складні психологічні реакції. Люди переживали панічні атаки та інші психологічні розлади... У нас були препарати для лікування панічних атак... Люди з другої групи були зневоднені та мали низький тиск... До того, як [російські війська] знищили хірургічний блок міської лікарні №2, ми могли проводити евакуацію [до лікарні]⁵¹.

Окрім медичної допомоги, волонтери/ки також доглядали за дітьми в театрі, багато з яких проводили в театрі цілий день. «Я була волонтеркою. Багато часу працювала з дітьми», — розповіла Анастасія Карпесва Amnesty⁵².

49 Додаткову інформацію про ситуацію в Маріупольському драматичному театрі до авіаудару ви можете знайти у статті Wall Street Journal «Ukrainians Who Sheltered in the Mariupol Theatre Made it a Thriving Village: For nearly three weeks before the Russian bombing, residents escaped the onslaught by working together», 31 березня 2022 р., [wsj.com/articles/life-inside-the-mariupol-theater-before-the-russian-bombing-11648741948](https://www.wsj.com/articles/life-inside-the-mariupol-theater-before-the-russian-bombing-11648741948)

50 Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Симоненком, 8 квітня 2022 р.

51 Інтерв'ю Amnesty International з Оленою Матюшиною, 25 квітня 2022 р.

52 Інтерв'ю Amnesty International з Анастасією Карпесвою, 19 квітня 2022 р.

Волонтери/ки також вживали заходів, щоб захистити людей, які перебували у приміщенні театру. Вони направляли містян до найбезпечніших місць перебування, забивали вікна та вартували вночі, аби не дати людям увійти чи вийти після комендантської години⁵³. «Волонтери чергувалися, охороняли двері, щоб ніхто не вийшов [після комендантської години] і щоб заспокоювати людей уночі», — розповів Ігор Навка Amnesty⁵⁴.

Водонасосні системи в Маріуполі працювали на електриці. Населення не мало доступу до водопостачання з 3 березня, коли електрична мережа перестала функціонувати. Люди по всьому місту приходили — часто з великим ризиком — до струмків та інших природних водойм. Міська служба водопостачання та приватні водопровідні підприємства роздавали питну воду з великих цистерн на кузовах вантажівок у різних районах. Театр був одним із таких місць — вантажівка (або дві) щодня стояла перед будівлею, де людям з театру та з околиць давали порцію чистої питної води. Вода для миття та кип'ятіння також була доступна з двох сусідніх водойм, де зберігалася вода для аварійних служб.

Волонтери/ки також збирали деревину, яку використовували як паливо, та готували їжу для людей, які проживали у театрі. Мешканцям театру роздавали окріп двічі на день, вранці та ввечері, і один раз близько полудня. Волонтери/ки намагалися додатково годувати дітей. Їжу до театру періодично привозили поліціанти/ки, військові та волонтери/ки. Продукти готували на вулиці, але роздавали всередині разом із чаєм. Частина їжі готували в кімнаті всередині театру, яка називається кухнею.

Проте більшість їжі готували на «польовій кухні» недалеко від театру. Ігор Матюшин, драматург і колишній адміністратор драмтеатру, який також служив у поліції, розповів Amnesty, що домовлявся зі своїм шефом з поліції про надання польової кухні, яку привезли військові⁵⁵. Деякі мешканці театру також готували собі їжу на відкритому вогні біля польової кухні. «З 8 до 9 ранку всім давали гарячу воду... Близько полудня нас годували супом... Близько 16:00 [був перекус]... близько 17–18 години знову давали гарячу воду... Волонтерам постійно доводилося працювати, щоб вода не переставала кипіти», — поділився Дмитро Симоненко⁵⁶.

53 Інтерв'ю Amnesty International із Сергієм Забогонським, 18 червня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Євгенією Забогонською, 2 травня 2022 р.

54 Інтерв'ю Amnesty International з Ігорем Навкою, 22 квітня 2022 р.

55 Інтерв'ю Amnesty International з Ігорем Матюшиным, 30 квітня 2022 р.

56 Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Симоненком, 6 квітня 2022 р.

14 березня кількість людей, які переховувалися в театрі, дещо зменшилася. 15 березня — різко скоротилася. А вранці 16 березня, за кілька годин перед авіаударом, людей стало ще менше.

Зменшення кількості людей відображало частковий успіх «неофіційних» гуманітарних конвоїв. 14 березня гуманітарна ситуація погіршилася, а бойові дії охопили більшу частину міста ближче до театру, тоді «неофіційній» колоні автомобілів вдалося евакуюватися з міста⁵⁷. Багато з цих автомобілів виїхали з театру. Повідомляють, що це була перша велика евакуація, яка відбулася після оточення міста. Швидко поширилася новина про те, що принаймні деякі машини, які намагалися виїхати з міста, або успішно дісталися підконтрольної Росії території, або пройшли транзитом через цю територію та дісталися підконтрольних Україні територій поблизу Запоріжжя. Наступного дня, 15 березня, сотні автомобілів і тисячі людей перейняли приклад і виїхали з міста⁵⁸. Багато з цих автомобілів виїхали з театру. Сотні людей, які проживали в театрі, змогли евакуюватися, зокрема більшість автомобілів, що були на стоянці театру. Від екстрених служб також надходили текстові повідомлення, де повідомляли, яким маршрутом виїхати з міста.

Коли мешканці театру та містяни зрозуміли, що евакуація можлива, більшість населення відчувала потребу виїхати, оскільки місце бойових дій змінилося. З кожним днем територія міста, яку контролювали українські військові, скорочувалась, а смерть та руйнування наближалися до центру Маріуполя, де був розташований драматичний театр. Люди в театрі повідомили, що в ніч на 14 березня чули стрілянину. «У ніч на 14-те було чути артилерію... Тоді 100–200 машин — 95% [з тих, що стояли на стоянці перед театром], виїхали [15 березня]. Люди панікували. Деякі водії пропонували вільні місця в автомобілях. Інші вимагали 6000 грн. Ми вирішили, що не будемо їхати, бо не розуміли, куди. Ми хвилювалися, що доведеться ночувати на морозі», — сказав Дмитро Симоненко Amnesty⁵⁹.

За кілька днів до атаки по театру завдали щонайменше двох невеликих повітряних ударів по навколишньому району. Незрозуміло, чи місця були вибрані спеціально, чи це були осічки. Про смертельні випадки не повідомляли, проте внаслідок одного з ударів кілька людей отримали поранення. За повідомленнями, ці напади викликали у людей побоювання щодо надійності укриття в театрі. Перший удар відбувся за кілька днів до нападу на театр, тоді влучило в сосну біля польової кухні за межами театру. Кілька людей отримали поранення⁶⁰. Один з тих, хто вижив під час нападу 16 березня, саме готував їжу на польовій кухні, коли вдарили в дерево. «Я вважаю себе щасливчиком, мене ледве не зачепило уламками... Після цього вибуху багато хто злякався.

57 Al Jazeera, "First convoy of civilians escapes besieged Mariupol: More than 160 private cars manage to leave the Ukrainian city, the first evacuation in two weeks of Russian bombardment," 14 березня 2022 р., [aljazeera.com/news/2022/3/14/ukraine-russia-war-mariupol-evacuation-convoy](https://www.aljazeera.com/news/2022/3/14/ukraine-russia-war-mariupol-evacuation-convoy)

58 BBC News, "Mariupol theatre: 'We knew something terrible would happen,'" 17 березня 2022 р. [bbc.com/news/world-europe-60776929](https://www.bbc.com/news/world-europe-60776929)

59 Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Симоненком, 6 квітня 2022 р.

60 Інтерв'ю Amnesty International з Анастасією Карпеевою, 19 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 28 квітня 2022 р.

Люди почали виїжджати з міста на своїх машинах... Я думаю, що більше людей постраждало б [від авіаудару по театру 16 березня], якби не було цієї атаки [на польовій кухні], тому що поліція гарантувала, що [драмтеатр був найбезпечнішим місцем]», — додав чоловік⁶¹.

Після повітряного удару на дерево волонтери/ки забили дошками вікна, що залишилися в театрі. Другий напад відбувся близько другої години ночі 16 березня. Кілька людей у театрі пригадують дуже гучний вибух біля сусіднього перехрестя проспекту Миру та вулиці Архітектора Нільсена. Тоді вибило шибки у деяких вікнах театру⁶². «Вночі, між другою та третьою годинами ранку, ми почули потужний вибух. Від вибуху вибило вікна. Люстра в концертному залі шалено гойдалася», — згадує Дмитро Симоненко⁶³. «Було чути, як між дошками [якими забили вікна] падає скло, — розповіла Amnesty International Вікторія Дубовицька⁶⁴.

Напад у ніч на 15-те, наближення бойових дій та можливість евакуації заохотили багатьох людей виїхати зранку 16 травня. 19-річний Андрій Грішин, який навчався на актора, 5 березня переїхав із гуртожитку до театру, а 15 березня вирішив залишити і його. «Ходили чутки, що лінія фронту наближається до центру міста, а ми мали можливість виїхати через узбережжя», — розповів він Amnesty International⁶⁵. Інший чоловік, який разом із чотирма людьми покинув театр, також підтвердив, що йому довелося поїхати через наближення боїв. «14-го тисячі [людей] почали виїжджати з центру міста через пожежі та постійні обстріли... ми відчували, що буде ще гірше... Я сів у машину [з іншими людьми з театру], і організованою колоною ми вирушили до села Мелекіне»⁶⁶.

Amnesty International спілкувалася з іншими людьми, які намагалися евакуюватися, але не змогли. «Ми побачили машину, в якій було двоє літніх людей. Ми запитали їх, чи не могли б вони взяти й нас. Ті відмовилися. Вони пояснили, що позаду поклали овочі. [Ми були розлучені]», — розповів один з тих, хто вижив⁶⁷. «Багато людей евакуювалися [перед нападом]. На жаль, ніхто не погодився забрати нас», — сказала Вікторія Дубовицька Amnesty International⁶⁸.

Насильство, що коїлося в місті, змусило одних людей покинути театр, а інших, навпаки, туди прийти. Поки дехто з містян залишав театр, інші тікали до центру міста та драмтеатру, де можна було отримати захист та спробувати евакуюватися. «Я прийшов у драмтеатр 15 березня... Я прийшов туди, бо чув, що там працює зв'язок [мобільний], але це виявилось не так. Я не міг повернутися [до

61 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 28 квітня 2022 р.

62 Інтерв'ю Amnesty International з Вікторією Дубовицькою, 8 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International із Сергієм Забогонським, 18 червня 2022 року.

63 Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Симоненком, 6 квітня 2022 р.

64 Інтерв'ю Amnesty International з Вікторією Дубовицькою, 8 квітня 2022 р.

65 Інтерв'ю Amnesty International з Андрієм Грішиним, 5 травня 2022 р.

66 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 17 квітня 2022 р.

67 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 5 квітня 2022 р.

68 Інтерв'ю Amnesty International з Вікторією Дубовицькою, 8 квітня 2022 р.

попереднього укриття] через обстріли, тому залишився у театрі»⁶⁹. Марія Кутнякова, її мати, Галина, її сестра, а також їхні сусіди Лілія й Олексій Михайлюки та їхня дочка прийшли до театру вранці 16 березня⁷⁰. Бій охопив будівлю, в якій вони ховалися, а напад за кілька днів до того забрав життя двох їхніх сусідів. Марія отримала повідомлення від батька, що людей евакуюють з театру, тому вирішила вирушити туди вранці після нападу⁷¹.

Загалом повідомляють, що 15 березня та вранці 16 березня виїхало на кілька сотень більше людей, ніж прибуло до театру. Аспірант Антон Гузь, який із 5 березня разом із матір'ю та сестрою ховався у підвалі театру, вирішив покинути його вранці 16 березня, перед нападом. Він надав Amnesty International зображення театру до нападу, а також деякі фото, на яких здалеку видно хмари диму та пилу, що підіймаються над будівлею після вибуху⁷².

Оскільки чимало людей виїхало, стало більше вільного місця у тих частинах театру, що вважалися безпечнішими. Це змусило багатьох людей, які ховалися в театрі, перейти 15 і 16 березня на ці безпечніші місця. «Коли ми приїхали, то жили на другому поверсі праворуч, біля одного з трьох величезних вікон [в передній частині театру], неподалік від сходів. Потім 15-го люди пішли. Я шукав безпечніше місце, тому перебрався на перший поверх ближче до головного входу», — розповів Amnesty International чоловік, який жив і волонтерив у театрі разом із дружиною та дітьми⁷³. Сім'я, яку евакуювали військові з 23 го мікрорайону, переїхала 15 березня. «Сім днів ми пробули на третьому поверсі... Наш друг [який перебував у підвалі біля фасаду театру] виїхав до Мелекіно го [15 березня]. Він запропонував нам перейти у підвал. Ми залишилися там на одну ніч», — розповів чоловік⁷⁴.

Можна припустити, що менше життів було втрачено, бо в день нападу у театрі було значно менше людей, ніж до того. Ніхто вже не хотів виходити на вулицю через нещодавні удари поблизу та наближення лінії фронту. І, можливо, найважливіше: через те, що дехто з містян покинув театр, ті, хто залишилися, змогли сховатися у безпечніших частинах будівлі.

69 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 6 квітня 2022 р.

70 Інтерв'ю Amnesty International з Марією Кутняковою, 30 березня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Галиною Кутняковою, 1 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Лілією Михайлюк та Олексієм Михайлюком, 10 квітня 2022 р.

71 Інтерв'ю Amnesty International з Марією Кутняковою, 30 березня 2022 р.; див. також CNN: "The thought they would be safe in the theatre. Then it was bombed," 21 березня 2022 р., [cnn.com/2022/03/21/europe/mariupol-theater-survivors-escape-ukraine-cmd-intl/index.html](https://www.cnn.com/2022/03/21/europe/mariupol-theater-survivors-escape-ukraine-cmd-intl/index.html)

72 Інтерв'ю Amnesty International з Антоном Гузом, 23 березня 2022 р.

73 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 19 квітня 2022 р.

74 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 7 травня 2022 р.

ПРИСУТНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ДО ТА ПІД ЧАС НАПАДУ

Донецький академічний обласний драматичний театр не був військовим об'єктом. Під час нападу та за декілька днів до нього поблизу або всередині театру не було великого скупчення військових. Ні характер чи місце розташування, ні призначення або використання будівлі не повинні були спонукати жодну зі сторін конфлікту вважати театр військовим об'єктом.

Жоден із 28 людей, які вижили після нападу та з якими спілкувалася Amnesty International, як і будь-який інший свідок, присутній у театрі чи поблизу в день нападу, не надав Amnesty жодної інформації, яка вказувала б на те, що українські військові використовували театр як базу для операцій, місце для зберігання зброї або початку атак.

Ці свідчення підтверджені супутниковими знімками, зробленими через кілька хвилин після нападу, які не показують видимої великої військової присутності навколо театру. (Див. супутникові знімки на стор. 31.) Розповіді очевидців також узгоджуються з фотографіями, наданими Amnesty International або опублікованими в соціальних мережах та підтвердженими Amnesty International: на них видно цивільних осіб, які вільно пересуваються та живуть у театрі протягом кількох днів до авіаудару. Жодні з фотографій чи відео не показують присутності військових навколо чи у всередині театру.

Дуже мало військовослужбовців у будь-який момент перебували всередині або поблизу театру. За словами очевидців, за декілька днів до нападу дуже невелика кількість солдатів, зазвичай один або два, періодично прибувала до театру на короткі періоди. Більшість з них доставляла їжу, висаджувала евакуйованих з інших частин міста цивільних або надавала інформацію.

Солдати на військових або цивільних транспортних засобах також регулярно приїжджали й привозили продукти та інші речі першої необхідності⁷⁵. «Майже щодня поліція чи військові приходили та роздавали ковдри, пальта чи харчі», — розповів один з очевидців. «Вони приїжджали на 10–15 хвилин. Це був один військовий джип з двома-трьома людьми»⁷⁶. Вони часто залишали їжу та продукти на вулиці або іноді ненадовго заходили всередину. Військовослужбовці також забезпечили інфраструктуру для польової кухні, щоб мешканці притулку змогли готувати їжу⁷⁷.

75 Інтерв'ю Amnesty International з Ігорем Матюшиним, 30 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Ігорем Навкою, 22 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 19 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 20 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 27 квітня 2022 р.

76 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 27 квітня 2022 р.

77 Інтерв'ю Amnesty International з Ігорем Матюшиним, 30 квітня 2022 р.

Один-два військовослужбовці, часто в супроводі поліції, приходили до театру щодня близько полудня, щоб передати інформацію про евакуацію, часто розповсюджуючи інформаційні листівки⁷⁸.

Військовослужбовці/иці (а також поліція, служби екстреної допомоги та волонтери/ки) регулярно евакуювали мирних жителів із районів активних бойових дій та відвозили їх до театру. «Військові привозили людей зі зруйнованих районів... На їхніх машинах була синя клейка стрічка... Вони висаджували людей. Жінок та дітей»⁷⁹.

Повідомляють, що кілька солдатів відвідували членів сім'ї, які перебували в театрі. Більшість очевидців розповіли Amnesty International, що ті військові, які приїжджали до театру, залишалися ненадовго і ніколи там не ночували. «Чесно кажучи, вони заходили всередину, — розповів один зі свідків, — лише по одному солдату, щоб розшукати сім'ю. Жодної стрільби не було. Ніде не було зброї»⁸⁰. Одна зі свідків, однак, розповіла слідству, що за кілька ночей до нападу бачила чотирьох військових, які спали там; інша сказала, що чула, що ввечері перед нападом кілька військових їли в театрі, але сама ніколи їх не бачила⁸¹.

Один-два рази до театру приходили військові й просили скористатися автомобілями цивільних. Коли їм відмовили, вони пішли⁸². «Вони прийшли й [моя дружина] Євгенія сказала їм, [що автомобілі брати не можна], тому вони пішли», — розповів Сергій Amnesty International.

Двоє бійців полку «Азов» були в театрі та знімали відео на початку березня. Пізніше це відео було опубліковане полком «Азов» в інтернеті 10 березня. На відео — Сергій Забогонський, який показує полку «Азов» театр. Він показує, що цивільні укривалися на кількох рівнях театру⁸³. Відео темне, люди використовують ліхтарики, що свідчить про відсутність електроенергії. Потім знімальна група «Азову» покидає будівлю, щоб опитати цивільних на вулиці, де вони готують та набирають воду. Хоча це відео чітко вказує на те, що члени «Азову» мали доступ до театру, єдині азовці, які там були, — це члени знімальної групи (й оператор). Кілька людей повідомили Amnesty, що бачили, як знімали це відео.

За декілька днів до нападу люди повідомляли, що бачили або чули про військову техніку, яка їде дорогами біля театру, та солдат, що стріляли з сусідніх будівель або поблизу них. Проте

78 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 19 квітня 2022 р.

79 Інтерв'ю Amnesty International з Олегом Корінним, 3 квітня 2022 р.

80 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 19 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 25 квітня 2022 р.

81 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 7 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 22 квітня 2022 р.

82 Інтерв'ю Amnesty International з Євгенією Забогонською, 2 травня 2022 р.

83 Azov Media, 10 березня 2020 р., youtu.be/Lg3JYn2JukA

всі ці будівлі були на іншому боці дороги навколо парку, що оточував театр⁸⁴. У день нападу в центральному районі міста велися бойові дії. Кілька людей сказали, що чули стрілянину далеко, але навколо театру було тихо. Четверо людей розповіли, що їм сказали (можливо, одна і та сама особа), що українські військові перебували в центрі Тарути — групі будівель за 100–150 метрів від театру — вранці після нападу, але ніхто не бачив ніяких солдатів⁸⁵. «[Після того, як ми почули, що поблизу можуть бути солдати], ми забарикадували [деякі] двері на випадок, якщо до нас прийде війна, але до нападу до театру не приходили солдати», — розповіла Євгенія Забогонська Amnesty International⁸⁶.

84 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 24 березня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 19 квітня 2022 р.

85 Інтерв'ю Amnesty International із Сергієм Забогонським, 18 червня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Євгенією Забогонською, 2 травня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Пласкіним, 21 червня 2021 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 2 травня 2022 р.; Центр Тарути також називають центром компанії Azov Intex. На супутникових знімках, які зберігаються в Amnesty International, видно, що дим піднімається над районом, де розташований центр Тарути, 19 березня 2022 р.

86 Інтерв'ю Amnesty International з Євгенією Забогонською, 2 травня 2022 р.

3. НАПАД

Напад на Донецький обласний академічний драматичний театр у Маріуполі відбувся 16 березня 2022 року близько 10 ранку. Під час нападу в театрі та поруч із ним перебували сотні цивільних. Театр мав чіткі ознаки цивільного об'єкту, імовірно, очевидніші за будь-яке інше місце в Маріуполі. Значної військової присутності в будівлі або поблизу неї не було.

Найімовірніше, атаку здійснили російські винищувачі із застосуванням двох 500-кілограмових бомб, які влучили впритул одна до одної та здетонували одночасно. Може бути, хоча й менш імовірно, що використали тільки одну бомбу. Також можливо, хоча значно менш імовірно, що використовувалися одна чи дві російські крилаті ракети.

Дослідження супутникових знімків, а також фотографій і відео, зроблених після удару, вказує на те, що вибухові знаряддя пробili дах східної сторони театру та вибухнули в актовій залі, швидше за все, на рівні сцени. Завдяки свідченням однієї людини, яка пройшла коридором під сценою після вибуху (див. нижче), можна зробити висновок, що боєприпас вибухнув десь на поверхні крихкої платформи сцени, але не пробив підлогу до найнижчого рівня театру. Такий ефект може викликати головна трубка, встановлена на розрив під час влучання або з невеликою затримкою опісля⁸⁷.

Коли боєприпас вибухнув, він зруйнував суміжні внутрішні стіни, що тримали крила актової зали, а потім прорвав зовнішні опорні стіни, утворивши два основних завали на північно-східній та південно-західній сторонах будівлі. Обидва завали видно на супутникових знімках, зроблених через кілька хвилин після удару. (Див. супутникові знімки на сторінці 31.) Пошкодження цих зовнішніх стін — яке не дістає до самої основи стіни та при якому біля основи стіни не утворилася вирва — також вказує на те, що боєприпас розірвався на рівні сцени, а не під землею. Окрім того, більша площа завалу з південно-західного боку будівлі в порівнянні з північно-східним боком вказує на те, що боєприпаси не влучили в симетричні точки або ж точно в центр зали для вистав.

⁸⁷ Наприклад, російські запали серії AVU, які часто використовуються з бомбами FAB і OFAB, мають налаштування миттєвої, короткої (0,025 секунди) і середньої (0,075 секунди) затримки, див. Collective Awareness to UXO (CAT-UXO), "AVU-ET Fuze", cat-uxo.com/explosive-hazards/fuzes/avu-et-fuze

Як видно на фотографіях, зроблених свідками відразу після вибуху, основна частина настилу даху впала з північно-східного боку будівлі. Основна надбудова даху зруйнувалася, а потім впала на сцену, накривши саме те місце, де стався вибух⁸⁸.

Amnesty International замовила два незалежні зовнішні аналізи інциденту, використовуючи різні методи та типи доказів, щоб кількісно оцінити вибухову силу боєприпасу, який, імовірно, використали під час нападу.

У першому аналізі було створено математичну модель вибуху — із використанням стандартних супутникових знімків, зроблених до та після інциденту, фото та відео театру відразу після влучання, а також архітектурних планів театру, — щоб оцінити чисту вибухову вагу вибуху, необхідну, аби викликати таке руйнування⁸⁹. Використовуючи аналіз за методом кривої Джаррета, який зазвичай використовується при дослідженні наслідків вибуху, експерт виявив, що «мінімальна потужність вибуху становить близько 400–800 кг у тротиловому еквіваленті»⁹⁰.

У другому аналізі використовувалися дані радіолокатора з синтетичною апертурою (SAR) з пороговим коефіцієнтом відбиття до і після атаки для картування поля уламків вибуху з припущенням, що сильні рефлектори в даних після атаки, відсутні в даних до нападу, і в межах 25 м від театру відповідають фрагментам розірваної будівлі⁹¹. Для визначення точки детонації та аналізу траєкторії викиду уламків було використано радіальне картування поля уламків. Для оцінки енергії вибуху, необхідної для пояснення початкової швидкості розкидання фрагментів, з урахуванням атмосферного опору, була використана модель руху боєприпасу для групи фрагментів на основі динаміки. Важливо зазначити, що кількісно визначене поле уламків моделювалося відносно оригінальної геометрії будівлі театру ще перед вибухом (наприклад, розташування зовнішніх стін) без будь-яких припущень щодо анізотропії та міцності будівельних матеріалів. За оцінкою цього аналізу, мінімальна потужність вибуху мала бути принаймні 440 кг у тротиловому еквіваленті, а ймовірна — від 600 до 1200 кг⁹².

Обидва аналітичні методи, які використовують незалежні одне від одного докази, загалом дають майже однакові висновки щодо приблизної вибухової потужності використаних боєприпасів.

88 Підземні вибухи утворюють великі вирви, але навіть велика кількість вибухівки створює неглибокі вирви або взагалі жодних, коли вони розриваються на рівні землі або вище. Army Field Manual 3-34.214 (FM 5-250), "Explosives and Demolitions," липень 2007 р., info.publicintelligence.net/USArmy-Explosives.pdf

89 "Memo: Investigating the Mariupol Drama Theatre Bombing," Dr. F. Dalnoki-Veress, CNS/MIIS, 9 травня 2022 р., oneamnesty.sharepoint.com/sites/app-secretariatopendsend/_layouts/15/guestaccess.aspx?docid=090c6a9dba4114d5d84c30ba95e15d9f1&authkey=AawCljSCxpBcuXAtfOolx_g&e=M1YvE3

90 Аналіз за кривою Джаррета — емпіричний метод, за якого руйнування, які спостерігаються внаслідок вибуху, використовуються для визначення потужності вибуху з урахуванням відстані від місця розриву до конструкцій, стану таких конструкцій, а також матеріалів та будівельних технологій, що використовувалися для будівництва цих конструкцій.

91 Набір даних радіолокатора з синтетичною апертурою, найближчий до дати нападу на драмтеатр, був отриманий через 2 дні після вибуху. Є інформація про артилерійські вибухи поблизу місця розташування театру в період до отримання даних радіолокатора, що могло призвести до незначних змін на місці. Однак малоімовірно, що такі зміни серйозно вплинули на оцінку розміру вибухів з використанням аналізу SAR, оскільки аналіз переважно враховує великі уламки, які відкинуло від театру принаймні на 10 метрів і які навряд чи могли б зміститися внаслідок вибухів легшої зброї, такої як ракетна артилерія.

92 "Preliminary SAR report", Prof. Manoochehr Shirzaei, Accosiate Professor of Geophysics and Remote Sensing, Virginia Tech, oneamnesty.sharepoint.com/sites/app-secretariatopendsend/_layouts/15/guestaccess.aspx?docid=090c6a9dba4114d5d84c30ba95e15d9f1&authkey=AawCljSCxpBcuXAtfOolx_g&e=PI0eml

© ↑ На супутникових знімках від 14 березня 2022 року видно драматичний театр у Маріуполі, Україна. Актובה зала розташована зі східного боку будівлі. На зображенні видно багато транспортних засобів і польову кухню. На землі великими літерами написано слово «ДІТИ». Зображення: 14 березня 2022 р., 47.0960°, 37.5487°
 © 2022 CNES/Airbus

Два супутникові знімки від 16 березня показують театр до і після авіаудару. О 10:02 за східноєвропейським часом зображення з роздільною здатністю три метри показують неушкоджений дах, а транспортних засобів більше не видно на стоянці. О 10:20 за східноєвропейським часом зображення з роздільною здатністю 60 сантиметрів показують, що дах над актовою залю зруйнований, а на північ і південь від будівлі видно два основні поля уламків. На стоянці транспортних засобів не видно.

📡 ↑↑ 16 березня 2022 року – 10:20 за східноєвропейським часом, 47,0960°, 37,5487° © 2022 Planet Inc

📡 ↑ 16 березня 2022 року – 10:20 за східноєвропейським часом, 47,0960°, 37,5487° © 2022 CNES/Airbus

3.1 НАЙІМОВІРНІШЕ ВИКОРИСТАНА ЗБРОЯ: РОСІЙСЬКІ АВІАЦІЙНІ БОМБИ

Пошкодження, завдані вибухом, відповідають вибуху двох великих авіабомб, скинутих водночас, які поцілили поруч одна з одною в межах будівлі, але це також могла бути одна бомба. Одночасна (або майже одночасна) детонація двох боєприпасів усередині споруди виглядала б і звучала б для свідків як один вибух, особливо для тих, хто перебували за межами будівлі.

Численні постраждалі та свідки повідомили, що чули літаки безпосередньо перед ударом. Один свідок також повідомив, що бачив літаки, які бомбили металургійний завод «Азовсталь» під час влучання в театр⁹³.

Amnesty International опитала шістьох людей, які бачили драматичний театр здалеку відразу після вибуху або невдовзі по тому. Двоє свідків, які спостерігали за ударом з точок приблизно за 50 метрів один від одного, повідомили, що бачили, як у повітря піднявся дах, коли стався вибух. На момент удару Ігор Мороз був за 200–300 метрів від театру. «Все сталося на наших очах. Ми були за 200 чи 300 метрів [коли] стався вибух... Я не бачив [як щось влучило по будівлі]... Я чув літак і звук падіння бомб... Бомба [видала звук, схожий на] високий свист... Потім ми побачили, що дах [театру] піднявся на 25 чи 30 метрів»⁹⁴. Григорій Головньов також був приблизно за 200 метрів від театру, коли в нього влучили. Він описав побачене таким чином:

Я йшов вулицею, що вела до драмтеатру... Я бачив драмтеатр перед собою... Десь за 200 метрів... Я чув шум літака... але тоді я не дуже звернув увагу, тому що [літаки] постійно літали... Тоді я побачив, як вибухнув дах будівлі... Він підстрибнув на 20 метрів, а потім обвалився... а потім я побачив багато диму й уламків... Я не повірив своїм очам, тому що театр був прихистком. Там було два великі написи «ДІТИ»⁹⁵.

48-річний водій вантажівки Віталій Контаров на момент нападу йшов по воду приблизно за один кілометр від театру. Він розповів Amnesty: «Ми чули літаки... Я бачив, як з одного літака в бік театру випустили дві ракети». А потім він побачив, що з театру йде дим⁹⁶.

Найбільш імовірно, що російські літаки, які завдали удару по театру, були багатоцільовими винищувачами, як-от Су-25, Су-30 або Су-34, що базувалися на російських аеродромах неподалік і часто виконували завдання над півднем України⁹⁷. Інші російські літаки, здатні скидати вибухівку, імовірно використану для цього удару, такі як висотні стратегічні бомбардувальники Ту-22 і Ту-

93 Інтерв'ю Amnesty International з Марією Кутняковою, 30 березня 2022 р.

94 Інтерв'ю Amnesty International з Ігорем Морозом, 20 квітня 2022 р.

95 Інтерв'ю Amnesty International з Григорієм Головньовим, 10 квітня 2022 р.

96 Інтерв'ю Amnesty International з Віталієм Контаровим, 14 квітня 2022 р.

97 Наприклад, Су-30 «Фланкери» базуються на авіабазі Міллерово біля українського кордону; Janes, "Ukraine reportedly strikes Russian airbase," [janes.com/defence-news/news-detail/ukraine-reportedly-strikes-russian-airbase](https://www.janes.com/defence-news/news-detail/ukraine-reportedly-strikes-russian-airbase); літаки Су-25 і Су-34 базуються на авіабазі Приморсько-Актарськ, яку від Маріуполя відділяє Азовське море; твіт Роба Лі, 14 лютого 2022 р., twitter.com/RALee85/status/1493423800259653637

95, за наявною інформацією використовуються виключно для запуску крилатих ракет з точок за межами території України, щоб уникнути загрози ракет великої дальності класу «земля-повітря» від українських військ — тож їх навряд чи використали для цього нападу (сценарій влучання крилатою ракетою розглядається далі в цій доповіді)⁹⁸.

Щоб визначити, які авіаційні бомби з російського арсеналу містили 400–800 кг чистої вибухової ваги, відповідно до математичної моделі, Amnesty International провела аналіз цифрового контенту з відкритих джерел і виявила, що російські тактичні винищувачі в Україні переважно використовували 500-кілограмові бомби. При цьому не було виявлено жодних доказів (дрібних частинок чи ідентифікованих фрагментів) фактичного використання авіабомб вагою понад 500 кілограмів, через що малоймовірно, що використовувалась одна бомба більшого розміру⁹⁹. У поточному конфлікті Росія використовувала кілька різновидів 500-кілограмових бомб, зокрема ФАБ-500 М54 (чиста вибухова вага 220 кг)¹⁰⁰, ФАБ-500 М62 (чиста вибухова вага 300 кг)¹⁰¹ та ОФАБ-500с (чиста вибухова вага 230 кг)¹⁰². У цьому випадку найімовірніше використали дві 500-кілограмові бомби однієї моделі, які дали б загальну чисту вибухову вагу 440–600 кг, що відповідає висновкам математичної моделі¹⁰³.

Цей висновок також підтверджує і значна товщина фрагментів боєприпасу, про яку відомо зі свідчень. Один чоловік, із яким проводила інтерв'ю Amnesty, мав нагоду потримати фрагмент бомби, який йому дали люди з театру — вони розповіли, що знайшли фрагмент у театрі після влучання¹⁰⁴. За його описом, фрагмент був 40 см завдовжки, 10 см завширшки, товщиною 4 см, дуже важкий як на свій розмір, якісно оброблений з одного боку і з настільки гострими виступами з іншого, що він боявся порізатися, коли його тримав. Цей опис, особливо характерні ретельно висічені краї, вказує на дуже високу ймовірність того, що це був саме уламок бомби.

Під час удару по драмтеатру російські ВПС, швидше за все, зробили два прямі влучання в центр маси, що досить імовірно навіть із некерованими бомбами через розмір цілі. Досить вірогідно також те, що 500-кілограмові бомби були некеровані, оскільки, за наявною інформацією, Росія майже не мала змоги застосовувати високоточні бомби в поточному конфлікті¹⁰⁵. Кругове ймовірне відхилення

98 Business Insider, "Pentagon says some Russian jets are avoiding Ukraine's airspace during sorties to avoid being shot down," 11 березня 2022 р., [businessinsider.com/russian-jets-avoiding-ukraine-airspace-to-avoid-being-shot-down-2022-3](https://www.businessinsider.com/russian-jets-avoiding-ukraine-airspace-to-avoid-being-shot-down-2022-3)

99 В анонімних акаунтах у соцмережах було опубліковано кілька фотографій більших авіаційних бомб, таких як УПАБ-1500, але Amnesty International не знайшла доказів того, що ця зброя використовувалася в Україні. Дивіться, наприклад, видалений твіт від @dusics, web.archive.org/web/20220317153253/https://twitter.com/dusics/status/1504480668440416264

100 Твіт @coupsure, 6 березня 2022 р., twitter.com/COUPSURE/status/1500389727035404289; Collective Awareness to UXO (CAT-UXO), "FAB-500 M54 Aircraft Bomb," cat-uxo.com/explosive-hazards/aircraft-bombs/fab-500-m54-aircraft-bomb

101 Твіт @war_noir, 3 березня 22 р., 15 червня 2022 р., twitter.com/war_noir/status/1499503140554649603; Rosoboronexport, "FAB-500 M-62," roe.ru/eng/catalog/aerospace-systems/air-bombs/fab-500-m-62

102 Rosoboronexport, "OFAB-500U," roe.ru/eng/catalog/aerospace-systems/air-bombs/ofab-500u

103 500-кілограмові російські авіабомби в середньому містять 200–220 кг вибухівки. Залишок ваги — це металевий корпус зброї. Більше інформації доступно тут: Collective Awareness to UXO (CAT-UXO), "OFAB-500 M54 Aircraft Bomb," cat-uxo.com/explosive-hazards/aircraft-bombs/ofab-500-m54-aircraft-bomb; Collective Awareness to UXO (CAT-UXO), "FAB-500 M54 Aircraft Bomb," cat-uxo.com/explosive-hazards/aircraft-bombs/fab-500-m54-aircraft-bomb

104 Інтерв'ю Amnesty International з Олегом Корінним, 10 квітня 2022 р.

105 New York Times, "Russian Guided Weapons Miss the Mark, U.S. Defense Officials Say," 9 травня 2022 р., [nytimes.com/2022/05/09/us/politics/russia-air-force-ukraine.html](https://www.nytimes.com/2022/05/09/us/politics/russia-air-force-ukraine.html)

↑ Невдовзі після нападу від парадного входу драмтеатру піднімається дим. На землі великими літерами написано слово «ДІТИ».
© Приватне фото

👁️ ↑↑ Задній вхід драмтеатру невдовзі після нападу 16 березня 2022 року, після вибуху. © Сергій Забогонський

👁️ ↑ Невдовзі після вибуху біля театру поруч з завалами проходить чоловік. © Приватне фото

← Уламки вкривають територію, де була польова кухня, 16 березня 2022 року, невдовзі після нападу.
© Сергій Забогонський

↓ Бокова сторона театру через кілька годин після нападу.
© Приватне фото

некерованих російських авіаційних бомб — радіус кола, на яке має потрапити принаймні 50% влучання зброї — точно не відоме¹⁰⁶. Міністерство оборони РФ стверджує, що завдяки оновленню прицільних і навігаційних систем кругове ймовірне відхилення некерованих бомб знизилося до менше ніж 15 метрів¹⁰⁷. Однак це малоймовірно. Некеровані американські бомби Mk-82 офіційно мають відхилення в розмірі 94,5 метра¹⁰⁸. Сам драмтеатр мав розмір 80*40 метрів, тож хоча пілоту могло бути складно, прицїлитися в основну частину будівлі та двічі поцілити було цілком можливо.

Окрім того, Amnesty International не змогла ідентифікувати іншої можливої цілі в межах кругової ймовірної похибки 500-кілограмових бомб. На супутникових знімках, зроблених через кілька хвилин після удару, на території навколо театру не видно великої бронетехніки, артилерії чи інших великих військових об'єктів. (Див. супутникові знімки на сторінці 31.) Також украй малоймовірно, що ціллю була інша будівля, а не драматичний театр, через планування території та парку, де розташований театр, — це широка відкрита територія, а найближча велика споруда розташована на відстані понад 100 метрів.

3.2 МОЖЛИВА АЛЬТЕРНАТИВНА ТЕОРІЯ: РОСІЙСЬКА КРИЛАТА РАКЕТА

Найбільш вірогідна альтернатива російському авіаційному удару — влучання російською крилатою ракетою. Наприклад, ракета підводного човна «Калібр» і повітряна ракета X-55 здатні нести боєголовки вагою приблизно 500 кг¹⁰⁹. Під час конфлікту Росія регулярно застосовує крилаті ракети. Зброя також високоточна — із круговим імовірним відхиленням всього 3 м¹¹⁰. Подані нижче докази вказують на те, що використання крилатої ракети все ж малоймовірно. Однак якщо дійсно йдеться про використання крилатої ракети, висока точність цієї зброї лише додатково свідчить про те, що театр планувався як ціль від початку.

Деякі докази вказують на те, що використання крилатої ракети в цьому нападі не надто ймовірне. У перший місяць конфлікту Росія не продемонструвала здатність використовувати крилаті ракети для безпосередньої підтримки наземних наступів у комбінованому нападі, тобто щоб наземні, морські та повітряні війська працювали разом для нападу на конкретні тактичні цілі. Натомість «Калібри» та інші крилаті ракети використовувалися майже виключно для націлювання на стратегічні військові об'єкти, такі як аеродроми, склади пального та склади боєприпасів у містах по всій Україні, часто за сотні кілометрів

106 Geneva International Centre for Humanitarian Demining, "Explosive Weapon Effects," лютий 2017 р., gichd.org/fileadmin/GICHD-resources/rec-documents/Explosive_weapon_effects_web.pdf

107 Російське інформаційне агентство «ТАСС», "Russia's Aerospace Forces can use standard air bombs as precision weapons," 18 червня 2019 р., tass.com/defense/1064347

108 Geneva International Centre for Humanitarian Demining, "Explosive Weapon Effects," лютий 2017 р., gichd.org/fileadmin/GICHD-resources/rec-documents/Explosive_weapon_effects_web.pdf

109 Washington Post, "What to know about the long-range cruise missile Russia says it fired," 24 березня 2022 р., washingtonpost.com/world/2022/03/24/russia-kalibr-cruise-missile-ukraine-weapons

110 Missile Defense Advocacy Alliance, "3M-14 Kalibr," травень 2017 р., missiledefenseadvocacy.org/missile-threat-and-proliferation/todays-missile-threat/russia/ss-n-30a-kalibr

від наземних атак Росії¹¹¹. На момент влучання в театр свідки описували, що бої відбувалися значно ближче, ніж типова відстань між наземними боями та влучанням крилатими ракетами деінде в Україні¹¹².

Окрім того, наявні свідчення про фрагменти бомб (подані вище), які були знайдені на місці нападу на драматичний театр, не збігаються з фрагментами, які зазвичай знаходять під час ударів російських крилатих ракет¹¹³. Перевірені фотографії та відео фрагментів, залишених на місцях підтверджених російських обстрілів крилатими ракетами, показують, що великі частини двигуна лишаються цілими після удару¹¹⁴, а під час розслідування Amnesty International на місці удару крилатою ракетою 14 березня 2022 року по телевізійній вежі в Рівному було виявлено фрагменти системи озброєння (включно з частиною ракетного двигуна ракети), що дуже відрізняється від уламків авіаційної бомби¹¹⁵.

Інформація радіотехнічної розвідки також вказує, що це навряд чи був удар крилатою ракетою. Такі удари часто наносять стратегічні бомбардувальники¹¹⁶. Amnesty International відомо про шість радіочастот, які з високою ймовірністю використовували російські стратегічні бомбардувальники у період навколо 16 березня 2022 року¹¹⁷. (Ці частоти інакше за ті, що використовуються тактичними винищувачами, які з найбільшою імовірністю виконали удар, а комунікація з їхньою допомогою працює інакше.) Дві з цих частот у діапазоні 5–8 МГц, схоже, були призначені для голосового зв'язку в денний час. Amnesty International проаналізувала діяльність на обох частотах між 7 ранку та 12 годиною дня за східноєвропейським часом. Активності не виявлено¹¹⁸.

Amnesty не має доступу до записів на нижчих частотах, які, за наявною інформацією, використовуються для голосового спілкування у вечірній і нічний час. Однак малоймовірно, що ця частота використовувалася між 7 ранку та 12 годиною дня за східноєвропейським часом, оскільки денні умови іоносфери знизили її ефективність. Схід сонця в Маріуполі 16 березня був приблизно о 5:40.

Аналогічно Amnesty не змогла перевірити записи трьох інших частот, які російські стратегічні бомбардувальники нібито використовували для спілкування азбукою Морзе. Проте попередня активність на цих частотах привернула увагу онлайн, і якби в цей час була якась активність, її, ймовірно, записали бий опублікували би. За допомогою дослідження відкритих джерел не вдалося виявити доказів, що на цих частотах передавали інформацію азбукою Морзе 16 березня у вказаний період.

111 Дистанційне інтерв'ю зі старшим аналітиком з питань оборони (анонімне), 11 квітня 2022 р.

112 Втім, варто відзначити, що бої все одно відбувалися далеко за межами кругової ймовірної похибки 500-кілограмової некерованої бомби.

113 Інтерв'ю Amnesty International з Олегом Корінним, 10 квітня 2022 р.

114 Наприклад, твіт @blueboy1969, 4 квітня 2022 р., twitter.com/blueboy1969/status/1511076014897733635

115 Твіт @brian_castner, 11 квітня 2022 р., twitter.com/Brian_Castner/status/1513501250578526227

116 The Drive, "We May Have Our First Sight Of A Russian Bomber Launching Missiles At Ukraine," 11 травня 2022 р., thedrive.com/the-war-zone/we-may-have-our-first-sight-of-a-russian-bomber-launching-missiles-at-ukraine

117 Багато онлайн-радіоспостерігачів діляться звітами про ці частоти в режимі реального часу в соціальних мережах. Наприклад, див. твіти від @te3ej 13 березня 2022 р., twitter.com/te3ej/status/1503182068477485056; 15 березня 2022 р., twitter.com/te3ej/status/1503884701915832325, 12 квітня 2022 р. twitter.com/te3ej/status/1514004032980934659 і 17 квітня 2022 року twitter.com/te3ej/status/1515849637118238726.

118 Джерело анонімне з міркувань безпеки.

Цей аналіз ґрунтується на тому, що високочастотний радіозв'язок можна перехоплювати за межами України. Може також бути, що радіозв'язок відбувався, але його не перехопили через умови передачі та положення приймальних антен. Російські стратегічні бомбардувальники також могли працювати на частотах, невідомих Amnesty International, або без використання радіозв'язку¹¹⁹.

Окрім того, в день атаки українська система ППО не подала сигнал тривоги про загрозу ракетами чи стратегічними бомбардувальниками в будь-якому місці на півдні чи сході України¹²⁰. На момент влучання в театр було три повітряні тривоги: тривога о 9:51 ранку у Вінниці, тривога о 9:53 у Житомирі та о 9:54 у Києві¹²¹. Ці тривоги означають, що українські системи ППО виявили локалізований наземний запуск, спрямований на конкретну територію, у цьому випадку — лише на північно-центральну Україну. Якби в повітрі були бомбардувальники Ту-22 або Ту-95, які несуть крилаті ракети для запуску з повітря, можна було б очікувати і перехоплень радіозв'язку, і загальної тривоги по всій Україні, оскільки ці ракети здатні вражати на великі відстані. Так само, якби українська мережа протиповітряної оборони виявила крилату ракету, що запускалася з підводного човна в Чорному морі, була б оголошена загальна повітряна тривога, поки траєкторія ракети не стала б відомою¹²².

3.3 НЕВІРОГІДНІ ТЕОРІЇ

Amnesty International дослідила та відкинула три інші теорії про те, хто вчинив напад і яку зброю було використано.

Перший сценарій полягає в тому, що це був напад однієї зі сторін конфлікту із застосуванням легкої зброї. Це очевидно не відповідає дійсності. Театр було знищено одним ударом, а жоден із легших боєприпасів, які використовували українські чи російські війська в Маріуполі та його околицях під час нападу, включно з мінометами, артилерією, танковими снарядами, реактивними системами залпового вогню або плечовими ракетами й керованими ракетами тощо — і близько не має такої вибухової сили, яка була б необхідна, щоб спричинити подібне руйнування.

Іще один сценарій — напад з боку українських військ з використанням літака чи балістичної ракети. Велика авіаційна бомба або боеголовка ракети — єдині види зброї в українському арсеналі, які могли б спричинити такі руйнування. Обидва варіанти вкрай малоймовірні. Зазначається, що на момент удару російські ВПС виконували від 200 до 300 вильотів на добу, тоді як українські ВПС —

119 Консультація Amnesty International з експертом з телекомунікаційних систем (анонімно).

120 Це національна система виявлення повітряних нальотів, яка визначає напади на великі відстані, але її не активував би тактичний винищувач, який найімовірніше завдав удару. На момент нападу на театр місцева система ППО, яка могла б попередити мешканців про локальні напади (такі як ракети чи артилерія) чи про тактичні авіаудари (наприклад з тактичних винищувачів), вже не працювала.

121 Телеграм-канал "AirAlert_UA", t.me/air_alert_ua

122 Інформація про механіку української системи ППО та повітряної тривоги була отримана на основі особистого інтерв'ю з посадовцем з питань інформації обласного рівня (анонімно), 22 березня 2022 р.

лише 5–10¹²³. Із цих нечисленних вильотів України більшість були бойовими повітряними патрулями зі зброєю¹²⁴ типу «повітря-повітря», за допомогою якої вони атакували російські винищувачі. Також єдина балістична ракета, яку використовувала в цьому конфлікті Україна, за наявною інформацією, — «Точка-У», якою послуговувалися дуже мало і щоразу — лише однією ракетою за один раз¹²⁵. Також після «Точки-У» на місці влучання залишається впізнаваний ракетний двигун, якого у драмтеатрі виявлено не було. Більше того, на момент удару в Маріуполі не було українських літаків, і ніхто, навіть Росія, не звинувачувала українських військових у нападі з повітря.

Третій сценарій припускав, що напад був операцією «під чужим прапором» українського полку «Азов», який навмисно знищив будівлю зсередини. Міністерство оборони Росії та офіційні російські ЗМІ стверджують, що український полк «Азов» підірвав театр в рамках диверсії¹²⁶. 16 березня Міністерство закордонних справ Росії приписало Україні спробу підставити Росію, звинувативши в бомбардуванні театру¹²⁷. Речник міністерства заперечив, що за напад відповідальна Росія, звинувативши натомість українські сили. «Протягом світлового дня 16 березня російська авіація не виконувала жодних завдань, пов'язаних з ударами по наземних цілях у межах Маріуполя. За перевіреною інформацією, бойовики націоналістичного батальйону «Азов» здійснили чергову криваву провокацію, підірвавши заміновану будівлю театру», — ідеться у повідомленні міністерства¹²⁸.

Аби ця заява могла відповідати дійсності, бійцям «Азову» потрібно було б розмістити та підірвати принаймні 400–800 кілограмів вибухівки всередині театру. Тротил такої маси займав би простір приблизно в один кубічний метр. Більше того, враховуючи характер пошкодження театру, ці вибухівки потрібно було б розмістити на сцені або над нею. Це потрібно було б зробити без відома цивільних, які переховувалися в театрі, зокрема й у концертному залі. Розташовані ззовні саморобні вибухові пристрої, встановлені на транспортних засобах, навіть великих вантажівках, не викликали б такого руйнування — поле уламків і провал даху вказують на те, що вибух відбувся всередині будівлі. Окрім того, ніхто зі свідків чи осіб, які переховувались у театрі, не повідомляли про таку військову активність у залі чи деінде в театрі.

123 New York Times, “How Ukraine’s Outgunned Air Force is Fighting Back Against Russian Jets,” 22 березня 2022 р., nytimes.com/2022/03/22/world/europe/ukraine-air-force-russia.html; твіт @beverstine, 21 березня 2022 р., twitter.com/beverstine/status/1505920628431462408

124 Drive, “Ukrainian MiG-29 Pilot’s Front-line Account of the Air War Against Russia,” 1 квітня 2022 р., thedrive.com/the-war-zone/45019/fighting-russia-in-the-sky-mig-29-pilots-in-depth-account-of-the-air-war-over-ukraine

125 Для додаткової інформації див. Euromaidan Press “Ukrainian forces launch missile attack on Russia’s military airfield,” 25 лютого 2022 р., euromaidanpress.com/2022/02/25/ukrainian-forces-launch-missile-attack-on-russias-military-airfield/; Republic World, “Ukraine Fires OTR-21 Tochka Ballistic Missile Again in Berdyansk; Russia Intercepts Strike,” 20 березня 2022 р. (про перехоплену ракету в Бердянську 19 березня 2022 р.), republicworld.com/world-news/russia-ukraine-crisis/ukraine-fires-otr-21-tochka-ballistic-missile-again-in-berdyansk-russia-intercepts-strike-articleshow.html; CNN, “Ukrainians claim to have destroyed large Russian warship in Berdyansk,” 25 березня 2022 р. (удар по російському військовому кораблю «Саратов» 24 березня 2022 р.); Guardian, “Russia accuses Kyiv of deadly missile attack in Donetsk,” 14 березня 2022 р. (удар, який нібито спричинив смерті цивільних у Донецьку 14 березня 2022 р.), theguardian.com/world/2022/mar/14/russia-accuses-kyiv-of-deadly-missile-attack-on-donetsk

126 Російське інформаційне агентство «ТАСС», “Azov battalion militants blow up Mariupol theatre building — Defense Ministry,” 16 березня 2022 р., tass.com/world/1423275

127 Reuters, “Russia accuses Ukraine of trying to frame it over Mariupol theatre attack,” 17 березня 2022 р., reuters.com/article/ukraine-crisis-mariupol-theatre-russia/russia-accuses-ukraine-of-trying-to-frame-it-over-mariupol-theatre-attack-idINL2N2VK0SL

128 Російське інформаційне агентство «ТАСС», “Azov battalion militants blow up Mariupol theatre building — Defense Ministry,” 16 березня 2022 р., tass.com/world/1423275

За чотири дні до нападу низка проросійських телеграм-каналів і профілів у Twitter попереджали, що «Азов» планує провести операцію «під чужим прапором» у мариупольському драмтеатрі та звинуватити в цьому Росію¹²⁹. Можливих пояснень такому точному передбаченню може бути лише декілька: або якийсь російський посадовець поінформував це джерело про запланований напад, або це джерело дійсно отримало інформацію про заплановану операцію «Азову», яка зрештою відбулася, або це був просто збіг.

Той факт, що джерело цих повідомлень явно дуже чітко підтримує одну зі сторін конфлікту, викликає очевидні запитання про правдивість і мету такої інформації. На каналах Telegram дописи часто копіюють слово в слово, тому точно визначити, де пост було опубліковано вперше, складно. Однак схоже, що найпершим повідомлення опублікував Дмитрій Стешин, якого опозиційний форум «Вільна Росія» описує як пропагандиста в газеті «КП», Україна наклала на нього санкції. Потім його допис процитував Twitter-профіль @elenaevdokimov7, і цей твіт почали активно поширювати¹³⁰. Профіль @elenaevdokimov7 кілька разів поширював інформацію про конспірологічні теорії щодо операцій «під чужим прапором», які або виявлялися цілковито неправдивими (напад українських сил на хімічний завод у Горлівці), або ж включали звинувачення українських військ за дії, які фактично вчинили російські війська чи підтримувані Росією бойовики (такі як інсценований вибух джипа співробітника поліції в Донецьку для провокації перед вторгненням)¹³¹. Профіль @elenaevdokimov7 у Twitter також поширював відео Bonanza Media — проєкту дезінформації, організованого Головним управлінням Генерального штабу Збройних сил (широко відомим як ГРУ) Росії, тобто російською військовою розвідкою, — але Amnesty International не змогла перевірити наявність прямого зв'язку між обліковим записом @elenaevdokimov7 і спецслужбами¹³². Якщо в майбутньому розслідуванні вдасться встановити прямий зв'язок між такими профілями та російським урядом, це стане доказом, що російські збройні сили навмисно попередньо планували напад на драмтеатр.

3.4 ЖЕРТВИ

Унаслідок удару загинуло багато людей. Багатьох також було серйозно поранено. Точна кількість жертв невідома. Посилаючись на очевидців, Мариупольська міськрада повідомила у своєму Telegram-каналі через дев'ять днів після влучання в театр, що загинуло близько 300 людей¹³³. Розслідування Associated Press, опубліковане в травні, виявило, що загинути могли аж 600

129 Пост у Telegram, 12 березня 2022 р., t.me/DmitrySteshin/4246; твіт @elenaevdokimov7, 13 березня 2022 р., twitter.com/elenaevdokimov7/status/1502875319170387968

130 Твіт @elenaevdokimov7, 17 березня 2022 р., twitter.com/elenaevdokimov7/status/1504343197379874816; Твіт @elenaevdokimov7, 13 березня 2022 р., twitter.com/elenaevdokimov7/status/1502875319170387968

131 Твіт @elenaevdokimov7, 18 лютого 2022 р., twitter.com/elenaevdokimov7/status/1494678321833328640; твіт @elenaevdokimov7, 19 лютого 2022 р., twitter.com/elenaevdokimov7/status/1495250807981109257

132 Твіт @elenaevdokimov7, 15 липня 2020 р., twitter.com/elenaevdokimov7/status/1283267799117258752; твіт @elenaevdokimov7, 30 серпня 2020 р., twitter.com/elenaevdokimov7/status/1299992105935228928; твіт @elenaevdokimov7, 30 жовтня 2022 р., <https://twitter.com/elenaevdokimov7/status/1322356998864662528>; Bellingcat, “The GRU’s MH17 Disinformation Operations Part 1: The Bonanza Media Project,” 12 листопада 2020 р., [bellingcat.com/news/uk-and-europe/2020/11/12/the-grus-mh17-disinformation-operations-part-1-the-bonanza-media-project/](https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2020/11/12/the-grus-mh17-disinformation-operations-part-1-the-bonanza-media-project/)

133 Associated Press, “Ukraine reports 300 dead in airstrike on Mariupol theatre,” 26 березня 2022 р., apnews.com/article/russia-ukraine-zelenskyy-kyiv-europe-moscow-b56759e5d40db18e94bef8e42db23e47

людей¹³⁴. Amnesty International не вдалося точно оцінити кількість смертей, однак наявні докази вказують на те, що їх було значно менше, ніж повідомлялося раніше.

Amnesty International опитала 28 людей, які були присутні в театрі чи поруч у момент нападу, зокрема шістьох, які спостерігали за вибухом з відстані, та вісьмох, які прийшли до театру після вибуху. Amnesty International запитала кожного та кожну з них, чи знають вони про когось, кого вбили чи серйозно поранили під час вибуху. Загалом респонденти/ки надали Amnesty International повні імена чотирьох людей, які загинули внаслідок авіаудару: Михайло Гребенецький, Любов Свиридова, Олена Кузнєцова, Ігор Чистяков¹³⁵. Респонденти/ки також назвали Amnesty International імена ще трьох людей, яких вони знали та які могли загинути внаслідок вибуху¹³⁶. Кілька постраждалих та інших свідків повідомили, що бачили тіла людей, яких вони не впізнали. (Детальні відомості про цих загиблих та інших жертв див. у розділі 3.6 «Свідчення очевидців про жертв» нижче.)

Amnesty International також провела всебічний огляд медіа та соцмереж (англійською, українською та російською мовами), щоб з'ясувати, чи публічно повідомлялося про інші випадки смертей. Загалом Amnesty виявила, що традиційні ЗМІ повідомили про ще три смертельні випадки: Анастасія Хаджава, Кароліна Хаджава та Олександр Хаджава¹³⁷. У соцмережах повідомляли про ще три смерті: Максим Портасов, Любов Гвозделюк, Олександр Шевченко¹³⁸.

Amnesty International зв'язалася з Національною поліцією, Генеральною прокуратурою та Маріупольською міською радою з запитом надати імена підтверджених чи зареєстрованих загиблих. Національна поліція підтвердила, що отримала повідомлення про одну зі смертей, про які Amnesty International уже було відомо¹³⁹.

На основі свідчень та інших джерел Amnesty International встановила, що під час нападу загинули принаймні 12 людей, але ймовірно, що є жертви, про яких досі не відомо. Враховуючи ситуацію, складно визначити навіть приблизну кількість постраждалих і особливо загиблих. За звичайних обставин поліція та служби екстреної допомоги мали б безпечний доступ до театру, могли б дістати

134 Associated Press, "AP evidence points to 600 dead in Mariupol theatre airstrike," 4 травня 2022 р., apnews.com/article/Russia-ukraine-war-mariupol-theater-c321a196fbd568899841b506afcac7a1; Associated Press, "AP Methodology: Calculating Mariupol theatre airstrike dead," 4 травня 2022 р., apnews.com/article/russia-ukraine-business-europe-donetsk-0e361756c6ac287e8974103913abfc6

135 Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Ткаченко, 6 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Симоненком, 4 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Оленою Матюшиною, 25 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Ігорем Матюшиним, 30 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Гребенецькою та Євгеном Гребенецьким, 16 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 28 квітня 2022 р.

136 Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Пласкіним, 21 червня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Анастасією Карпєєвою, 19 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Сергієм Забогонським, 8 травня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Гончаровою, 2 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 28 квітня 2022 р.

137 BBC News Ukraine, "I dug up my daughter in the fire.' Stories from the Mariupol Drama theatre," Diana Kurysho, 8 квітня 2022 р.

138 Про ці смерті повідомлялося в Telegram-каналі «Погибшие, Память, Мариуполь» t.me/mariupolRIP/18136, t.me/mariupolRIP/22797, t.me/mariupolRIP/16596; ще про дві йшлося у Facebook: facebook.com/photo.php?fbid=5117351998329895&set=a.292400204158456&type=3, facebook.com/100025173259444/posts/1096787414503690/?d=n

139 Листування Amnesty International з Національною поліцією України, 21 травня 2022 р.

з-під завалів тіла й спробувати їх ідентифікувати. Однак після нападу на театр така робота була неможливою. Хоча кільком людям вдалося після нападу лишитися в театрі, щоб шукати постраждалих та ексгумувати жертв, вони робили це з величезним ризиком для власної безпеки, у них було дуже мало часу, а розбирати завали вони могли тільки вручну. Для належного розчищення завалів потрібна важка техніка. Окрім того, відколи російські сили взяли під контроль територію навколо театру, вони, як повідомляється, не дозволяли незалежним журналіст(к)ам і цивільним особам наблизитися до місця нападу¹⁴⁰. За наявною інформацією, після того як «ДНР» і російські екстрені служби отримали доступ до театру, вони розбили територію бульдозером і вилучили тіла без ідентифікації жертв¹⁴¹. Дмитро Пласкін відвідав театр приблизно через тиждень після атаки та поспілкувався з працівником служби надзвичайних ситуацій «ДНР», який сказав йому, що щодня розкопують близько 3–4 тіл¹⁴².

Оскільки телекомунікаційна мережа в Маріуполі не працювала, це ще більше ускладнювало пошук постраждалих і спілкування з ними. Багато людей, які перебували в драматичному театрі, імовірно, так і не мали можливості сказати своїм друзям чи рідним, що вони там. Хоча волонтери/ки в театрі реєстрували людей, які там переховувалися, наразі вважається, що ці записи також було втрачено під час нападу. Після атаки постраждалі швидко розійшлися в різних напрямках. Багато постраждалих, які спілкувалися з Amnesty, знали тільки про ситуацію тих людей, із якими самі покинули театр або поруч із якими перебували в момент авіаудару.

3.5 ОЦІНКА ПОШКОДЖЕНЬ ТА НЕЗАДОКУМЕНТОВАНИХ ЖЕРТВ

Щоб краще зрозуміти масштаби незадокументованих жертв авіаудару, Amnesty International зібрала інформацію про кількість та місцеперебування людей у театрі на момент удару, а також інформацію про місця в театрі, які люди відвідали після удару. Amnesty International також зібрала фото- та відеодокази наслідків удару. Потім Amnesty International порівняла ці свідчення та візуальні докази з експертними оцінками розміру та місця вибуху та його ймовірних наслідків для будівлі та людей всередині.

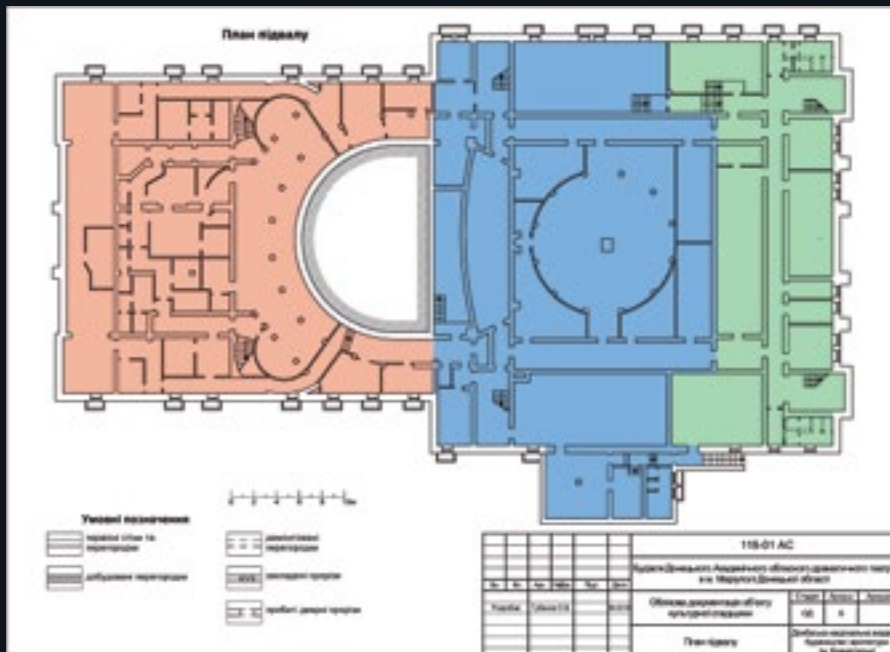
Як було детально описано вище, кількість людей, які проживали в театрі, збільшилася в період з 24 лютого по 14 березня, а потім значно впала в період з 14 березня, коли люди почали евакуюватися, до ранку 16 березня, коли було завдано удару. Оцінки загальної кількості людей у театрі та навколо нього на момент удару суттєво варіюються; постраждалі та свідки надали приблизні оцінки від 300 або 400 щонайменше до понад 1000 людей щонайбільше. Кілька волонтерів та волонтерок, які займалися організацією місць, де люди жили в театрі, підраховували, що в момент нападу в театрі

140 Інтерв'ю Amnesty International (анонімно). Доступ до всього Маріуполя досить обмежений.

141 Washington Post, "At the scene of Mariupol theater tragedy, Russia prepares for a parade," 5 травня 2022 р., [washingtonpost.com/world/2022/05/05/ukraine-mariupol-theater-russia-military-parade/](https://www.washingtonpost.com/world/2022/05/05/ukraine-mariupol-theater-russia-military-parade/); Серед фото завалів, опублікованих російськими МНСниками, видно принаймні одне тіло: твіт @jack_mrgln, 21 квітня 2022 р., twitter.com/Jack_Mrgln/status/1517194773559402496

142 Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Пласкіним, 21 червня 2022 р.

ПЛАН-СХЕМА ДОНЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО АКАДЕМІЧНОГО ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ В МАРІУПОЛІ

Basement.

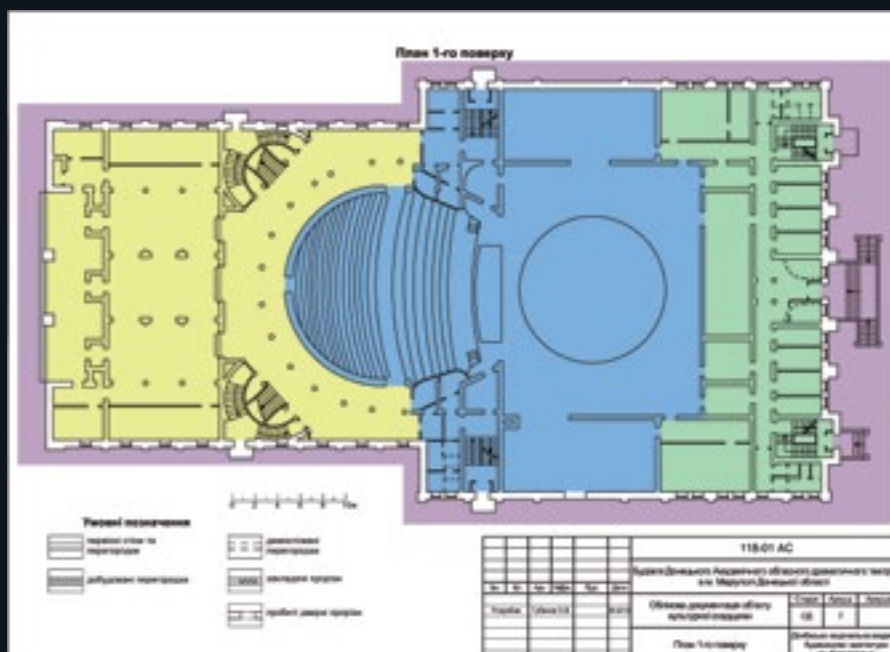
- ПІДВАЛ У ПЕРЕДНІЙ ЧАСТИНІ БУДІВЛІ
- КОНЦЕРТНА ЗАЛА, КРИЛА, СЦЕНА І ПІДВАЛ
- ЗАДНЯ ЧАСТИНА
- НАЗЕМНА ПЕРЕДНЯ ЧАСТИНА
- ЗОВНІШНЯ ТЕРИТОРІЯ

Підвал у передній частині включає всі підземні приміщення під фасадом театру та вхід у концертну залу

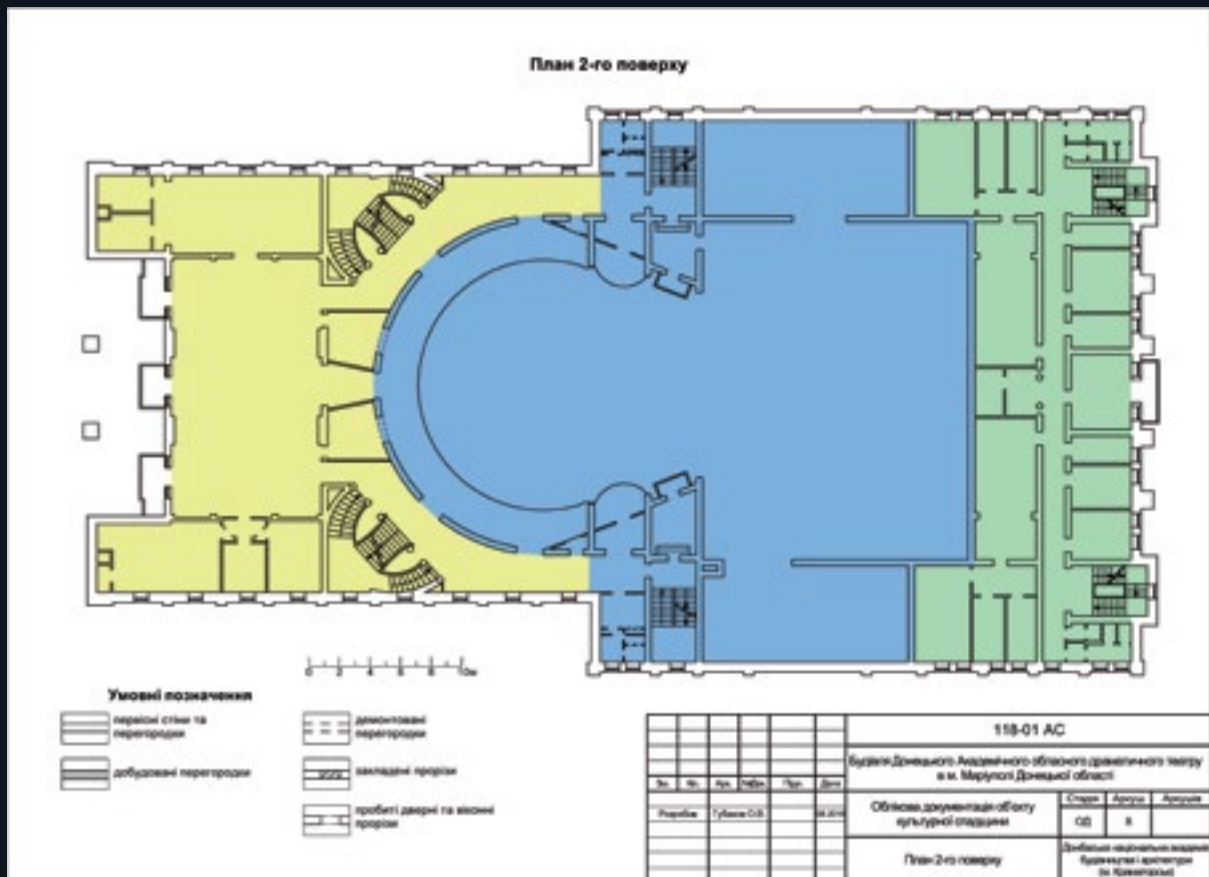
Наземна передня частина включає всю наземну територію між парадним входом і концертною залу, включаючи коридори на другому, третьому та четвертому поверхах, розташовані довкола концертної зали.

Задня частина театру включає всі приміщення над і під землею між заднім входом і сценою.

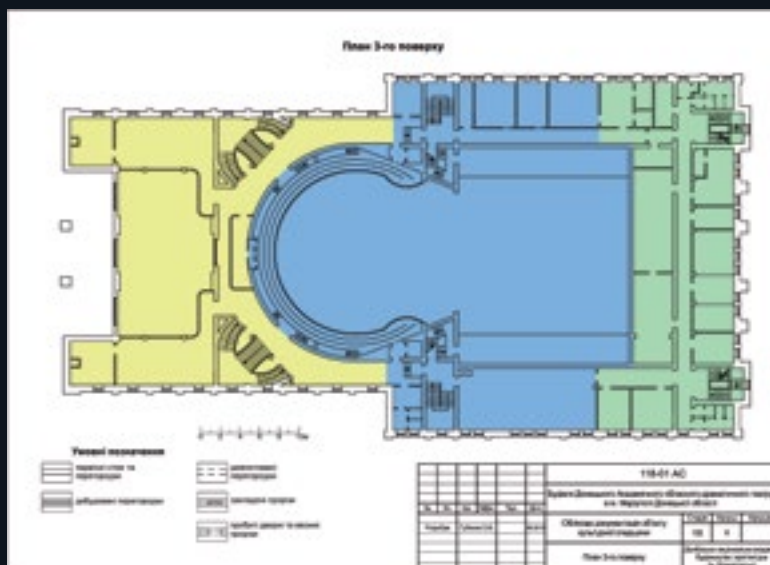
Концертна зала включає зону відпочинку на першому поверсі, балкони всередині театру та сцену (включно з крилами по обидва боки сцени), а також зону під сценою.

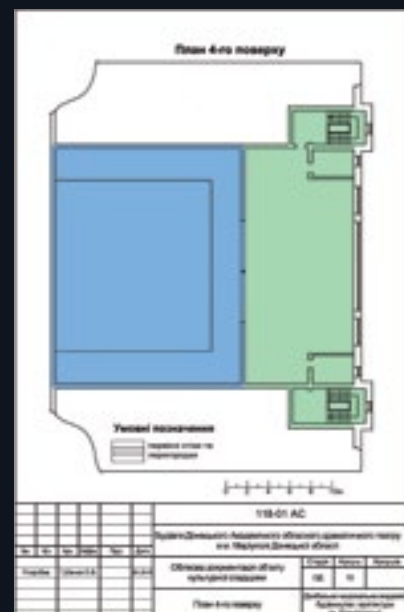
Перший поверх

Другий поверх

Третій поверх

Четвертий поверх

перебувало близько 600–800 осіб¹⁴³. Чоловік, який пішов добровольцем на польову кухню, сказав, що в день нападу вони все ще готували їжу для 800 осіб¹⁴⁴.

Хоча Amnesty не має чіткого розуміння, скільки точно було людей або де вони були, свідчення тих, хто вижив, в цілому вказують, де були зосереджені люди та що загалом сталося з людьми в різних частинах театру. Свідчення вказують на те, де деякі люди були вбиті або серйозно поранені, окрім цього, вказують на ті частини театру, де люди в основному не були вбиті або серйозно поранені. Цілком ймовірно, що надмірний тиск вибухової хвилі, осколки або інші наслідки вибуху могли спричинити серйозні травми або смерть людей у частинах театру, які залишилися неушкодженими¹⁴⁵.

Для кращого розуміння театр можна розділити на п'ять частин:

ПІДВАЛ У ПЕРЕДНІЙ ЧАСТИНІ БУДІВЛІ

Підвал, включно з усіма підземними приміщеннями під передньою частиною театру та входом до концертної зали, включно з великою кімнатою (колишній ресторан), яка поширюється на (і огинає) площу під частиною концертної зали. Цю кімнату часто називають бомбосховищем.

Amnesty International опитала чотирьох постраждалих, які перебували в підвалі під час удару, і ще кількох, які зайшли в підвал одразу після удару¹⁴⁶. Amnesty International також опитала одну людину, яка вийшла з підвалу вранці 16 березня¹⁴⁷, і кількох добровольців, які відвідали підвал за день до удару¹⁴⁸. За їхніми свідченнями, значна частина людей у театрі — можливо, третина або більше, або 200–300 осіб — перебувала там на момент нападу.

Через опорні стіни та залиту бетонну підлогу між цією ділянкою та вибухом підвал був зоною, найбільш захищеною від вибуху. Вона зазнала б найменшого надмірного тиску і не постраждала б від осколків боєприпасів.

Свідки, яких ми опитали, вказали, що всі або майже всі в підвалі, як вважається, вижили; однак деякі люди отримали поранення. Одна дівчина під час удару перебувала в підвалі зі своїм хлопцем та матір'ю. «За секунду все змінилося. Все підскочило... Люди почали кричати. Там було повно пилу.

143 Інтерв'ю Amnesty International з Сергієм Забогонським, 6 травня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне).

144 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 20 червня 2022 р.

145 Травми від вибухів спричиняють чотири окремі механізми. Первинні травми пов'язані з самою вибуховою речовиною та хвилею надлишкового тиску, яка пошкоджує тканини людини. Вторинні травми виникають внаслідок осколків від зброї або інших летючих предметів, переміщених вибухом. Третинні травми стосуються осіб, яких відкидає під час вибуху. Четвертинні травми є наслідком опіків та токсичних газів; див. Центри контролю та профілактики захворювань, «Вибухи та травми від вибухів», cdc.gov/masstrauma/preparedness/primer.pdf

146 Інтерв'ю Amnesty International із Сергієм Забогонським, 6 травня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Гончаровою, 22 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 22 березня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 22 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 7 травня 2022 р.

147 Інтерв'ю Amnesty International з Антоном Гузем, 23 березня 2022 р.

148 Інтерв'ю Amnesty International із Сергієм Забогонським, 6 травня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Євгенією Забогонською, 2 травня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Гончаровою, 22 квітня 2022 р.

... Я бачила, як люди стікали кров'ю. Ми забрали документи і поїхали... Деяким людям не так пощастило», — сказала вона¹⁴⁹. «Був великий удар, а потім хмара пилу... Було багато важкопоранених людей. Люди кричали... Ми пробули в підвалі близько 15 хвилин. Ми хотіли залишитися довше, але люди сказали, що театр горить», — розповів Amnesty International батько сім'ї, який евакуювався з мікрорайону 23¹⁵⁰.

Наталія Гончарова, яка постраждала від вибуху, коли була на сходовому майданчику, що виходив у бік театру між першим і другим поверхом, розповіла Amnesty International, що вона возз'єдналася зі своєю сім'єю в підвалі одразу після вибуху. «Ми пробули в підвалі близько 20 хвилин... ми не знали, що робити, тому що підвал зарекомендував себе [витримавши удар], але тоді інші люди сказали, що будівля горить. Ми зібрали мінімум і пішли», — сказала вона¹⁵¹. «Всі в підвалі під головним вестибюлем вижили. [Багато людей з інших частин театру] спустилися в підвал [для укриття] на деякий час після вибуху», — розповів Amnesty International Сергій Забогонський¹⁵².

Кілька уцілілих, які повернулися в підвал після нападу, заявили, що не бачили там тіл. На підтвердження цих свідчень можуть слугувати відеозаписи, зняті через тиждень після нападу самопроголошеним незалежним журналістом, якому російські сили надають привілейований доступ, показують частину підвалу в передній частині будівлі, яка повністю ціла¹⁵³.

ПЕРЕДНЯ НАЗЕМНА ЧАСТИНА БУДІВЛІ

Передня наземна частина будівлі включно зі всією площею над землею між парадним входом та концертною залом, разом з коридорами на першому, другому та третьому поверхах, які огинають концертну залу.

Amnesty International опитала 14 постраждалих, які перебували в передній частині театру між входом і концертною залом або безпосередньо біля передньої частини театру¹⁵⁴, а також ще декількох людей, які перебували в цій частині театру після удару¹⁵⁵. За їхніми свідченнями, значна частина мешканців театру — можливо, третина — ховалася в цьому місці.

149 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 22 березня 2022 р.

150 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 7 травня 2022 р.

151 Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Гончаровою, 2 квітня 2022 р.

152 Інтерв'ю Amnesty International із Сергієм Забогонським, 18 червня 2022 р.

153 Патрік Ланкастер, "Inside Mariupol Drama Theatre Where 300+ Were Killed in Russian-Ukraine War," 22 квітня 2022 р., www.youtube.com/watch?v=GVlu6XsLKM8

154 Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Ткаченко, 6 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Симоненком, 4 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Гончаровою та Валерією Гончаровою, 22 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Лілією Михайлюк та Олексієм Михайлюком, 10 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Марією Родіоною, 7 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Вікторією Дубовицькою, 6 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Оленою Матюшиною, 25 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Анастасією Карпесвою, 19 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 5 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 6 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 23 квітня 2022 р.

155 Інтерв'ю Amnesty International з Іропом Навкою, 22 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Іропом Матюшиним, 30 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International із Сергієм Забогонським, 18 червня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Євгенією Забогонською, 2 травня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Олегом Корінним, 10 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 22 травня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 28 травня 2022 р.

Певний захист людям, що укривалися в цій зоні, забезпечила міцна вигнута стіна, яка відділяє простір сцени від входу в театр. Надмірний тиск вибуху був би значнішим, ніж у підвалі в передній частині будівлі, але люди все одно були б захищені від осколків боєприпасів.

Відповідно до історій свідків, які збрала Amnesty International, а також відеозаписів цього простору, усі або майже всі люди, які там були, вижили; однак багато з них отримали поранення. Amnesty International взяла інтерв'ю у жінки, яка перебувала в гардеробі в передній частині театру, коли стався вибух. «Я пішла туди допомогти роздати їжу, — сказала вона. — Хлопчик поруч зі мною був серйозно поранений склом... він крикнув мені, що нам потрібно вийти [з гардероба]... ми пішли до вестибюля. Нічого не було видно. Там була хмара пилу... люди кричали»¹⁵⁶. Вікторія Дубовицька була в кінопроекційній кабіні в задній частині концертної зали зі своїми двома дітьми та ще однією дитиною, коли стався вибух. Вона описала, як її маленьку доньку засипало уламками¹⁵⁷.

Відео безпосередніх наслідків вибуху зробила людина, яка розмовляла з Amnesty International. На відео видно велику кількість людей, укритих пилом, на сходових клітках біля парадного входу¹⁵⁸. Чоловік, який зняв відео, розповів Amnesty про деякі речі, які він бачив, але яких не було на відео. «Було багато поранених людей, все було залите кров'ю. Якесь літня жінка лежала скорчена й чіплялася за сходи», — сказав він¹⁵⁹.

Amnesty опитала декількох людей, які пройшли через різні частини коридорів на першому, другому та третьому поверхах після вибуху. Вони бачили поранених людей, деякі з яких вибралися з концертної зали, але ніхто з них не бачив тіл загиблих¹⁶⁰.

ЗАДНЯ ЧАСТИНА

Задня частина театру — це всі кімнати над і під землею між заднім входом і сценою. Включно з «кухнею», «медкабінетом», «радіокімнатою», а також численними кімнатами та коридорами, де люди спали.

Amnesty опитала п'ятьох людей, які були в кімнатах між задньою частиною сцени та заднім входом театру, одну людину¹⁶¹, яка була в напівпідвальному приміщенні близько до задньої частини театру¹⁶², і декількох, які пішли в задню частину театру після удару¹⁶³. За їхніми свідченнями,

156 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 25 квітня 2022 р.

157 Інтерв'ю Amnesty International з Вікторією Дубовицькою, 8 квітня 2022 р.; для отримання додаткової інформації про історію Вікторії див.: Associated Press, "AP evidence points to 600 dead in Mariupol theatre airstrike," 4 May 2022, apnews.com/article/Russia-ukraine-war-mariupol-theater-c321a196fbd568899841b506afcac7a1

158 Відео, опубліковане Guardian, "Inside Mariupol theatre after deadly bombing," www.youtube.com/watch?v=AToLpVOTjJU

159 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне).

160 Інтерв'ю Amnesty International із Сергієм Забогонським, 18 червня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Симоненком, 12 червня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Олегом Корінним, 10 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Іропом Навкою, 13 червня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне).

161 Інтерв'ю Amnesty International із Сергієм Забогонським, 18 червня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Галиною Кутняковою, 1 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Іропом Навкою, 22 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 22 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Євгенією Забогонською, 2 травня 2022 р.

162 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 28 квітня 2022 р.

163 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 19 квітня 2022 р.; інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 3 травня 2022 р., інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 4 травня 2022 р.

близько 100 осіб перебували в цій частині театру в кімнатах між сценою і заднім входом і приблизно 20, як повідомляється, були в підвалі в задній частині будівлі.

Від вибуху задня частина театру постраждала через фугасні та осколкові пошкодження. Високий надлишковий тиск і несправні конструктивні частини будівлі спричинили багато серйозних травм. У кімнаті на другому поверсі задньої частини театру були жінка, її мати та бабуся. Усі троє отримали серйозні поранення внаслідок вибухів (див. розділ 3.6 нижче)¹⁶⁴. Сергій Забогонський та Євгенія Забогонська перебували в кімнаті просто позаду сцени, коли стався вибух. Сергій розповів Amnesty International, що двері в кімнату, де вони перебували, були зруйновані вибухом, однак стіни кімнати, зокрема ті, що знаходяться позаду сцени, лишилися цілі¹⁶⁵. Сергій також розповів Amnesty, що поруч із їхньою з Євгенією кімнатою була вагітна жінка й декілька матерів із новонародженими у приміщенні, яке також виходило на сцену. Він розповів Amnesty International, що стіна цієї кімнати також встояла і що жінка в кімнаті вижила¹⁶⁶.

Ігор Навка, його дружина Надія та подруга Надії були на внутрішній кухні неподалік від задньої частини театру, коли стався вибух. Він розповів Amnesty, як на кухні обвалилася частина стелі: «Ми з дружиною опинилися під завалами. Їй вдалося без сторонньої допомоги вибратися з кухні. Вона привела [двох людей, чоловіка і племінника друга], щоб допомогти мені... вони зробили діру в стіні»¹⁶⁷.

Amnesty International також опитала чоловіка та дружину, які допомагали викопувати Ігоря з-під завалів. Дружина, яка в момент авіаудару перебувала в гардеробі в передній частині театру, розповіла Amnesty International, як виходила з передньої частини театру, пройшла, зайшла в задній вхід і пішла в підвал у задній частині будівлі, де знайшла свого чоловіка з дітьми та ще кількох людей, серед яких була Рита, дружина Ігоря Чистякова, який загинув унаслідок вибуху. Рита разом із синами жила в підвалі неподалік. Вона згадує:

Я бачила свого чоловіка, він був весь у крові. У Рити була поранена грудна клітка... ми допомогли всім вибратися з-під завалів... нам вдалося [благополучно] витягти Риту і три покоління жінок, які також залишалися в підвалі ... ми тікали, взявши тільки дітей і документи... на виході ми почули хлопчика, він кликав на допомогу... він намагався витягти свою тітку з кухні... мій чоловік пішов на допомогу... і вони встигли витягти [тітку хлопчика] та [Ігоря Навку] з кухні»¹⁶⁸.

КОНЦЕРТНА ЗАЛА/СЦЕНА/КУЛІСИ + ПІДВАЛ

Концертна зала містить глядацьку залу на першому поверсі, балкони всередині театру та сцену (включно з кулісами по обидва боки від сцени), а також зону під сценою.

164 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 22 квітня 2022 р.

165 Інтерв'ю Amnesty International із Сергієм Забогонським, 18 червня 2022 р.

166 Інтерв'ю Amnesty International із Сергієм Забогонським, 18 червня 2022 р.

167 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 28 квітня 2022 р.

168 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 25 квітня 2022 р.

Amnesty International опитала двох людей, які були в концертній залі під час вибуху, Наталію Гребенецьку та Євгена Гребенецького. На момент вибуху вони були на балконі першого поверху біля сцени¹⁶⁹. Наталія отримала поранення. Amnesty International опитала п'ятьох людей, які були в концертній залі незадовго до удару¹⁷⁰, двоє з яких повернулися на балкони після удару¹⁷¹, а також чоловіка, який допоміг відкопати двох людей, що опинилися під завалами¹⁷².

Концертна зала / сценічна частина театру була найбільш пошкоджена, зокрема над цією зоною обвалився дах. Основну площу театру заповнив колосальний надлишковий тиск від вибуху і в усі боки посипалися осколки боєприпасів. Люди на сцені, за кулісами та на першому поверсі в глядацькій залі постраждали б найбільше. Люди на горішніх балконах, найвіддаленіших від сцени, зазнали б надлишкового тиску в розмір 4 фунти на квадратний дюйм — такого рівня достатньо, щоб спричинити серйозні травми й, цілком імовірно, смерть¹⁷³. Незрозуміло, скільки людей тут вижило. Будь-хто в цій зоні був надзвичайно близький до вибуху і, ймовірно, загинув або отримав серйозне поранення.

Відповідно до оцінок, які отримала Amnesty International, на момент атаки в цій зоні перебували від 20 до 50 осіб, багато із них — на балконі другого поверху або на першому поверсі під балконами. Як розповіли очевидці, більшість людей на балконах вижили. Дмитро Симоненко відвідав балкон другого поверху після авіаудару і розповів Amnesty International: «Люди найпевніше живі, тому що я був там після удару і не бачив ніякої крові або тіл, тільки пил та уламки»¹⁷⁴. Він також бачив місця на балконі третього поверху, але тіл там не помітив.

Дмитро був у зоні за завісою приблизно за пів години до атаки. Він сказав, що бачив там близько 10 осіб, зокрема дітей¹⁷⁵. Сергій Забогонський, який був на сцені за кілька хвилин до удару, сказав, що не бачив інших людей, окрім охоронців на складі продуктів, який був за кулісою. «Генератор [на сцені] не працював у той час», — розповів він¹⁷⁶. Вважалося, що дуже мало людей перебувало за кулісами або в підвалі безпосередньо під сценою; однак, як повідомляється, майже завжди було кілька людей, які збиралися біля виходу на польову кухню неподалік від складу¹⁷⁷. За словами очевидців, сходи біля виходу на польову кухню були неушкодженими після вибуху¹⁷⁸.

169 Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Гребенецькою та Євгеном Гребенецьким, 16 квітня 2022 р.

170 Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Ткаченко, 6 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Симоненком, 4 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Марією Родіоною, 7 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Сергієм Забогонським, 18 червня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Євгенією Забогонською, 2 травня 2022 р.

171 Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Симоненком, 4 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Сергієм Забогонським, 18 червня 2022 р.

172 Інтерв'ю Amnesty International з Олегом Корінним, 10 квітня 2022 р.

173 Використовуючи Калькулятор параметрів вибуху Kingery-Bulmash програми ООН SaferGuard, можемо обрахувати, що на відстані 50 м еквівалентний тротильовий вибух 500 кг виробляє 4,2 фунта на квадратний дюйм тиску, цей рівень викликає значні травми, <https://unsafeguard.org/un-safeguard/kingery-bulmash>; Zipf and Cashdollar, "Effects of blast pressure on structures and the human body," [cdc.gov/niosh/docket/archive/pdfs/niosh-125/125-explosionsandrefugechambers.pdf](https://www.cdc.gov/niosh/docket/archive/pdfs/niosh-125/125-explosionsandrefugechambers.pdf)

174 Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Симоненком, 12 червня 2022 р.

175 Інтерв'ю Amnesty International з Дмитром Симоненком, 21 червня 2022 р.

176 Інтерв'ю Amnesty International із Сергієм Забогонським, 18 червня 2022 р.

177 Інтерв'ю Amnesty International з Євгенією Забогонською, 20 червня 2022 р.

178 Інтерв'ю Amnesty International з Євгенією Забогонською, 20 червня 2022 р.

Зафіксовано один смертельний випадок (Любов Свиридова) — жінка на момент удару була в концертній залі. Вона змогла вибратися, але померла від отриманих травм (див. розділ 3.6 нижче). Amnesty International заслухала свідчення про одне невпізнане тіло біля коридору в зоні під сценою¹⁷⁹. Олег Корінний також розповів, що зміг допомогти вирити з-під завалів у концертній залі двох важкопоранених людей (див. розділ 3.6 нижче).

ЗОВНІШНЯ ТЕРИТОРІЯ, ЗОКРЕМА ПОЛЬОВА КУХНЯ

На момент удару люди були також навколо театру, особливо в передній частині (біля водовоза) і в польовій кухні, де готували їжу, яку розподіляли всередині. У час атаки польова кухня була обгороджена дерев'яними піддонами. Невелика кількість людей також готувала на менших вогнищах навколо польової кухні віддалік від будівлі.

Люди надворі біля задньої частини будівлі, особливо неподалік від куліс театру, були захищені від осколків боєприпасів, але все одно постраждали від вибуху. Відповідно до математичної моделі, створеної для Amnesty, навіть безпосередньо за межами театру вибуховий надлишковий тиск сягав 2,6 фунта на квадратний дюйм, тобто рівня, достатнього для завдання значних ушкоджень, особливо пов'язаних із падінням уламків будівлі¹⁸⁰.

Amnesty International поговорила з чотирма людьми, які перебували на польових кухнях за мить до удару¹⁸¹, та з двома людьми, які перебували на польових кухнях приблизно за 30 хвилин до удару¹⁸². Вони підраховували, що в цій зоні було від 5 до 20 осіб, деякі з яких, як відомо, загинули¹⁸³.

Один чоловік, який раніше працював волонтером на кухні, сказав Amnesty, що пішов поїсти зі своєю сім'єю буквально за кілька хвилин до удару: «Я був на польовій кухні за п'ять-сім хвилин до нападу. Потім я пішов поїсти [в підвалі в задній частині театру]... на жаль, [на польовій кухні, коли я пішов] було багато людей, тому що люди саме готували їжу»¹⁸⁴.

179 Інтерв'ю Amnesty International з Євгенією Забогонською, 2 травня 2022 р.

180 Dr. F. Dalnoki-Veress, CNS/MIIS, "Memo: Investigating the Mariupol Drama Theatre Bombing," 9 травня 2022 р., available at: oneamnesty.sharepoint.com/sites/app-secretariatopendsend/Shared%20Documents/Forms/AllItems.aspx?id=%2Fsites%2Fapp%2Dsecretariatopendsend%2FShared%20Documents%2FResearch%2FMariupol%20%2D%20Ukraine%20EMBARGOED%2030%20JUNE%202022%2FInvestigation%20into%20the%20Mariupol%20Theatre%20Bombing%2FMemo%20%2D%20Investigating%20the%20Mariupol%20theater%20bombing%2Epdf&parent=%2Fsites%2Fapp%2Dsecretariatopendsend%2FShared%20Documents%2FResearch%2FMariupol%20%2D%20Ukraine%20EMBARGOED%2030%20JUNE%202022%2FInvestigation%20into%20the%20Mariupol%20Theatre%20Bombing&p=true&ga=1; Zipf and Cashdollar, "Effects of blast pressure on structures and the human body," [cdc.gov/niosh/docket/archive/pdfs/niosh-125/125-explosionsandrefugechambers.pdf](https://www.cdc.gov/niosh/docket/archive/pdfs/niosh-125/125-explosionsandrefugechambers.pdf)

181 Інтерв'ю Amnesty International із Сергієм Забогонським, 18 червня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Наталією Гончаровою та Валерією Гончаровою, 22 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 19 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 20 червня 2022 р.

182 Інтерв'ю Amnesty International з Ігорем Навкою, 13 червня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International з Євгенією Забогонською, 20 червня 2022 р.

183 Як повідомляє Associated Press, на польових кухнях було 100 осіб; однак свідчення, які зібрала Amnesty International, не підтверджують ці цифри. Див. Associated Press, "AP evidence points to 600 dead in Mariupol theatre airstrike," 4 травня 2022 р., apnews.com/article/Russia-ukraine-war-mariupol-theater-c321a196fbd568899841b506afcac7a1

184 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 19 квітня 2022 р.

Amnesty International підтвердила інформацію про трьох загиблих у районі польової кухні: Михайла Гребенецького, Олену Кузнєцову та Ігоря Чистякова. Опитані також надали Amnesty International імена трьох інших людей, які, на їхню думку, загинули під час удару: серед них двоє, що загинули на польовій кухні, і одна людина, яка, швидше за все, загину на сцені або неподалік¹⁸⁵.

3.6 РОЗПОВІДІ ПРО ЖЕРТВ ІЗ ПЕРШИХ ВУСТ

Опитані надали Amnesty свідчення про чотирьох людей, які загинули внаслідок авіаудару.

Наталія Гребенецька та Євген Гребенецький на момент вибуху перебували в драмтеатрі. Михайло Гребенецький, чоловік Наталії та батько Євгена, був надворі, на польовій кухні. Він загинув унаслідок удару. Євген розповів Amnesty, що після вибуху пішов шукати батька і виявив його тіло під уламками:

Я пішов шукати тата... Поранили було багато. Пам'ятаю жінку, у якої з ноги стирчав шматок металу. Вона просила про допомогу... Поліція намагалася витягнути людей з-під завалів... Спочатку я побачив його руку. Я побачив знайому руку. Руку близької людини легко впізнати. Його обличчя було залите кров'ю, а тіло вкрите цеглою... Я не хотів, щоб моя мама це бачила¹⁸⁶.

Дмитро Симоненко та Наталія Ткаченко жили в театрі разом із Любов'ю Свиридовою та її партнером Анатолієм¹⁸⁷. Любов загинула внаслідок авіаудару. Наталія та Дмитро розповіли Amnesty International, що за кілька хвилин до вибуху вони вийшли з будівлі, щоб набрати води з цистерни перед театром. На момент прильоту вони перебували біля парадного входу. Дмитро згадав, що бачив Любов після вибуху перед її смертю: «Я бачив Любу. Вона була важко поранена. Їй вдалося вилізти з-під завалів... хтось наклав їй на стегно імпровізовані бинти... вона померла через деякий час... вона попросила нас запам'ятати її ім'я, бо відчувала, що вмирає»¹⁸⁸.

Олена Матюшина розповіла Amnesty International про свою подругу Олену Кузнєцову, 1976 року народження, яка загинула під час авіаудару. «Я приглядала за її сином Сашею, коли бомба впала на театр. Вона померла на польовій кухні», — згадує Олена. Національна поліція України також підтвердила Amnesty International смерть Олени Кузнєцової¹⁸⁹.

185 Інтерв'ю Amnesty International з Анастасією Карпєєвою, 20 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 20 червня 2022 р.

186 Інтерв'ю Amnesty International із Євгеном Гребенецьким, 16 квітня 2022 р.

187 Інтерв'ю Amnesty International із Дмитром Симоненком, 8 квітня 2022 р.; Інтерв'ю Amnesty International із Наталією Ткаченко, 6 квітня 2022 р.

188 Інтерв'ю Amnesty International із Дмитром Симоненком, 8 квітня 2022 р.

189 Інтерв'ю Amnesty International із Національною поліцією, 21 травня 2022 р.

© ↑ Наталія Гребенецька та Євген Гребенецький у Запоріжжі, Україна, 16 квітня 2022 року.
Внаслідок нападу на драмтеатр загинув Михайло Гребенецький, чоловік Наталії та батько Євгена.
© Ольга Іващенко

Анонімний респондент розповів Amnesty International про свого друга Ігоря Чистякова, який, за його словами, загинув під час авіаудару. На момент вибуху Ігор був на польовій кухні. Дружина Ігоря Рита та його сини Давид і Тимур перебували в підвалі в задній частині театру, коли впала бомба. Вони вижили¹⁹⁰.

Свідки описували загиблих, яких вони не могли ідентифікувати. «[Після вибуху], розбираючи завали [біля польової кухні] у пошуках [кухаря, який працював на польовій кухні], я бачив руки та ноги, але ми не знали, чії вони», — розповів Amnesty International Дмитро Симоненко¹⁹¹. Один чоловік, який пішов із польової кухні за кілька хвилин до вибуху і перебував у той момент біля парадного входу в театр, розповів Amnesty, що разом із родиною втік із театру через кілька хвилин після авіаудару, але потім повернувся, щоб забрати документи сім'ї з першого поверху біля головного входу. Він пригадав, як бачив кілька трупів, коли йшов по документи. «Я бачив, як люди виносили загиблих на вулицю. Було багато тіл під ковдрами. Я намагався не дивитись. Всередині театру я бачив ноги і руки»¹⁹². Марія Родіонова вийшла з концертного залу за кілька хвилин до вибуху, щоб набрати води. Коли прилетіла бомба, вона була біля головного входу в театр. «Я побачила людину, що лежала обличчям донизу в [калюжі] крові біля входу», — розповіла вона¹⁹³.

Свідки розповідали про людей, яких було сильно поранено під час авіаудару. Жінка знаходилась у задній частині театру разом з мамою (57 років) та бабусею (86 років), коли стався вибух. Вона розповіла Amnesty International, що побачила і маму, і бабусю без свідомості, вкритих уламками:

[Мої мама і бабуся вижили] завдяки мені. Але мама була в жахливому стані, шматок стелі впав їй на голову... Я їх витягла з вогню. Я одна не втратила свідомість. Навколо був чорний дим, стіни і стеля розвалювалися... я знайшла маму і бабусю не одразу. Їх відкинуло вибуховою хвилею... Я знайшла їх за взуттям... Почала витягати маму... їй вибило зуби... нога була вивернута неприродньо... нам ніхто не міг допомогти, бо всі шукали своїх рідних... Мама сказала, що хоче померти... Коли ми вийшли з театру, ми попросили машину зупинитися і забрати нас¹⁹⁴.

Потім вона описувала жахливий досвід у лікарні в Маріуполі, важку дорогу з Маріуполя до лікарні на підконтрольній Україні території, де лікар повідомив, що в її матері зламані таз, нога, рука, коліно та ключиця і що вона отримала важку черепно-мозкову травму¹⁹⁵.

Лілія Михайлюк розповіла Amnesty International про своє поранення та хаос і жах, які спостерігала після вибуху:

Я стояла поряд [з театром], прямо біля центрального входу, сподівалася побачити евакуаційні автобуси. Чоловік був по той бік стіни біля виходу з театру. До того ми саме говорили, що чули літак... а тоді стався вибух. Вибуховою хвилею мене вдарило в живіт і відкинуло... Я подумала про доньку...

190 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 28 квітня 2022 р.

191 Інтерв'ю Amnesty International із Дмитром Симоненком, 8 квітня 2022 р.

192 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 28 квітня 2022 р.

193 Інтерв'ю Amnesty International із Марією Родіоною, 7 квітня 2022 р.

194 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 22 квітня 2022 р.

195 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 22 квітня 2022 р.

Попробувала голову, бо дуже нею вдарилась... Я думала, я помру. В голові у мене була величезна рана. Я побігла всередину. Нічого не бачила. Навколо стояли хмари пилу і диму. Люди вигукували імена. Діти вигукували імена. Я почула, як мене гукає мій чоловік. Ми зустрілись і, не промовивши ні слова, кинулись на третій поверх, аби знайти доньку... Навколо були купи поранених людей, всі стогнали і кричали... Ми вибігли на третій поверх... Знайшли нашу доньку і доньку сусідів... Сказали їм забрати речі... Тоді пішли до підвалу. Чоловік залишився назовні [перед підвалом] і гукав Марію [Кутнякову]¹⁹⁶.

Вибравшись із кухні, Ігор Навка пішов шукати матір і побачив велику кількість важко поранених людей. «Я бачив чоловіка, у якого була практично відірвана нога. Інший чоловік ножем намагався відрізати собі ногу, щоб мати змогу накласти джгут... Бачив велику кількість людей з поламаними кінцівками... Я допоміг двом пораненим людям вибратись із театру [і дістатися до квартири неподалік]», — розповів він Amnesty¹⁹⁷.

Amnesty поспілкувались із кількома іншими особами, які також допомагали шукати людей під завалами. Олег Корінний має освіту військового медика, але останні два роки працював журналістом. Він під час вибуху йшов до театру по воду й зустрів друга, який був у театрі під час авіаудару. «[Мій друг] був увесь вкритий пилом», — розповів Олег. Він допоміг приятелю, а потім вирішив піти в театр шукати тих, хто вижив. Разом із іншим чоловіком йому вдалося відкопати двох людей з-під завалів у театрі:

Я повернувся додому по аптечку... Потім забіг у центральний вхід театру. Я бачив пил і дим. Ми прийшли удвох із сусідом... Нам вдалося потрапити в концертний зал, де була сцена... Сам зал перетворився на купу щебеню, бетону, дерева... Ми почали копати. Знайшли людину, літнього чоловіка. Він був без свідомості, але пульс відчувався. Йому відірвало обидві ноги... Я обробив йому рани. Ми поклали його на ковдру [як імпровізовані ноші] і винесли з драмтеатру.

Надворі ми побачили, як наші сусіди садили [інших поранених] людей в машину — у білий Nissan... [В них більше не було місця в машині, тому] ми принесли чоловіка [у парк] біля туалету, де розміщували інших поранених... Ми взяли ще одну ковдру і тим самим шляхом повернулися в драмтеатр... Ми чули, як у центрі міста літали літаки та бомбили...

Ми продовжили розбирати завали. Почули, як хтось стогне... Чоловік, якого ми знайшли, був увесь в бетоні. Обидві ноги були поранені. Він мав відкритий перелом обох ніг... У мене лишався один джгут. Він стогнав, і ми не могли зрозуміти, що він говорить... Ми взяли його за одяг і поклали на ковдру... Я використав джгут, бо він втрачав багато крові. Ми наклали йому пов'язки... Він був важко поранений. Намагалися зупинити кровотечу... Віднесли його туди, куди й першого чоловіка...

Ми пішли втретє, але вибухи вже були надто близько. Відчували в тілі [вібрацію від вибухів]¹⁹⁸.

196 Інтерв'ю Amnesty International із Лілею Михайлюк та Олексієм Михайлюком, 10 квітня 2022 р.

197 Інтерв'ю Amnesty International із Ігорем Навкою, 22 квітня 2022 р.

198 Інтерв'ю Amnesty International із Олегом Корінним, 10 квітня 2022 р.

Ігор Матюшин розповів Amnesty International, як після авіаудару допомагав перенести кількох поранених до автомобілів¹⁹⁹. Інший чоловік розповів, що одразу після вибуху пішов у задній підвал. «Там ми знайшли чоловіка і жінку. Жінка була в шоковому стані, а чоловік знаходився під завалами. Я допоміг його винести»²⁰⁰. Ще один очевидець розповідав, як витягував з-під завалів молоду жінку та хлопчика²⁰¹. Сергій Забогонський розказав, що допоміг витягнути з-під завалів трьох постраждалих у районі польової кухні²⁰².

199 Інтерв'ю Amnesty International із Ігорем Матюшиним, 30 квітня 2022 р.

200 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 3 травня 2022 р.

201 Інтерв'ю Amnesty International (анонімне), 4 травня 2022 р.

202 Інтерв'ю Amnesty International із Сергієм Забогонським, 18 червня 2022 р.

4. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА БАЗА

Основними джерелами міжнародного права є договори та звичаєве право²⁰³. Міжнародне право дозволяє застосування сили державами лише в обмежених обставинах; зокрема, із метою самооборони та якщо це дозволено Радою Безпеки ООН для підтримання або відновлення міжнародного миру або безпеки²⁰⁴.

Незаконне застосування сили є злочином агресії²⁰⁵. 28 лютого Генеральна Асамблея ООН вирішила, що вторгнення Російської Федерації в Україну є незаконним застосуванням сили і порушує Статут ООН²⁰⁶. 16 березня 2022 року Міжнародний суд ООН видав тимчасове розпорядження для Росії про призупинення військової операції в Україні²⁰⁷.

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

Міжнародне гуманітарне право (МГП) — також відоме як право збройного конфлікту або законами війни — це сукупність норм права, які головним чином регулюють збройний конфлікт. Усі сторони конфлікту зобов'язані дотримуватися однакових правил МГП незалежно від того, займаються вони законним застосуванням сили, як-от самооборона, або незаконним застосуванням сили, як-от агресія²⁰⁸.

203 Організація Об'єднаних Націй, Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями, 12 березня 1986 р., refworld.org/docid/3ae6b3924.html; Згідно зі статтею 2(1)(a) Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, договір є «міжнародною угодою, укладеною між державами у письмовій формі та регулюється міжнародним правом[.]». Звичаєве міжнародне право належить до міжнародних правових зобов'язань, які виникають з усталеної міжнародної практики, на відміну від письмових конвенцій та договорів — для визначення форми див.: Інститут правової інформації, «Звичаєве міжнародне право», law.cornell.edu/wex/customary_international_law

204 Організація Об'єднаних Націй, Статут Організації Об'єднаних Націй та Статут Міжнародного Суду (Статут ООН), 24 жовтня 1945 р., стаття 51, refworld.org/docid/3ae6b3930.html; Статут ООН, стаття 39 (раніше цитована).

205 Генеральна Асамблея ООН, Римський статут Міжнародного кримінального суду (останні зміни 2010 року), 17 липня 1998 р., стаття 8 bis, refworld.org/docid/3ae6b3a84.html

206 Генеральна Асамблея ООН, Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю 2 березня 2022 р., 18 березня 2022 р., documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/293/36/PDF/N2229336.pdf?OpenElement

207 Міжнародний Суд, «Звинувачення в геноциді відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (Україна проти Російської Федерації)», 16 березня 2022 р., icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-ORD-01-00-EN.pdf

208 Міжнародний огляд Червоного Хреста, Адам Роберт, Рівне застосування законів війни: принцип під тиском, том 90, номер 872, грудень 2008, international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc-872-6.pdf

Різні договори та звичаї МГП регулюють дії урядів залежно від того, вважається конфлікт міжнародним збройним конфліктом (МЗК) або неміжнародним збройним конфліктом (НМЗК). МЗК виникає, коли дві держави вступають у збройний конфлікт одна з одною²⁰⁹. Конфлікт між Російською Федерацією та Україною — це МЗК²¹⁰. Основними договорами, які регулюють МЗК, є Гаазькі положення, чотири Женевські конвенції (GC I-IV) та Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, які вважаються звичаєвим міжнародним правом і таким чином є обов'язковими для всіх сторін конфлікту, включно з урядом Росії та урядом України. Російська Федерація та Україна ратифікували Гаазькі положення, Женевські конвенції та Додатковий протокол I до Женевських конвенцій²¹¹.

Правила МГП обмежують методи та засоби ведення війни, спрямовані на мінімізацію людських страждань та забезпечення захисту цивільних осіб і тих, хто безпосередньо не бере участі у військових діях. МГП має кілька взаємопов'язаних основних принципів. Особливо актуальними для нападу на Донецький обласний академічний драматичний театр у Маріуполі є принципи військової необхідності, розрізнення, пропорційності та запобіжних заходів.

Принцип *військової необхідності* передбачає, що державам дозволяється застосовувати силу лише в тому випадку, якщо «це необхідно для досягнення законної військової мети й не [є] заборонено міжнародним гуманітарним правом»²¹². Єдиною законною військовою метою в збройному конфлікті є знищення або послаблення військового потенціалу іншої сторони конфлікту²¹³.

Принцип *розрізнення* — фундаментальний принцип МГП — полягає в тому, що сторони конфлікту повинні завжди розрізняти цивільних осіб і цивільні об'єкти, з одного боку, та військових і військові об'єкти — з іншого. Напади можуть спрямовуватися лише на військові цілі; напади не повинні спрямовуватися на цивільні об'єкти²¹⁴.

У той час як цивільне населення захищене від прямого нападу, військовослужбовці збройних сил (окрім духовного та медичного персоналу та осіб, *позбавлених боєздатності* через поранення, хворобу або захоплення в полон) та особи, які безпосередньо беруть участь у воєнних діях, можуть законно бути об'єктом нападу. Окремі цивільні особи можуть втратити імунітет від нападу на час, коли вони беруть безпосередню участь у бойових діях. Якщо є сумніви з приводу статусу людей, то слід вважати, що вони є цивільними особами та мають імунітет від прямого нападу²¹⁵. Члени правоохоронних

209 Обвинувач проти Душко Тадича, відомого як «Дуле» (Висновок і рішення), IT-94-1-T, Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії (МКТЮ), 7 травня 1997 р., стор. 561, refworld.org/cases/ICTY4027812b4.html

210 Міжнародний Суд, «Звинувачення в геноциді відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (Україна проти Російської Федерації)», 16 березня 2022 р., icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-ORD-01-00-EN.pdf

211 МКЧХ, Договори, Держави-учасниці та коментарі: Україна, ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreatiesByCountrySelected.xsp?xp_countrySelected=UA; МКЧХ, Договори, Держави-учасниці та коментарі: Російська Федерація, ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreatiesByCountrySelected.xsp?xp_countrySelected=RU

212 МКЧХ, «Військова необхідність», casebook.icrc.org/glossary/military-necessity

213 МКЧХ, «Військова необхідність», casebook.icrc.org/glossary/military-necessity

214 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правила 1 та 7, режим доступу: ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule1 та; ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule7 та; Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв неміжнародних збройних конфліктів (Протокол II), 8 червня 1977 р., 1125 ДС ООН 609, refworld.org/docid/3ae6b37f40.htm

215 Протокол I, стаття 50(1).

органів, як-от поліція, не вважаються комбатантами, якщо вони не інтегровані до складу збройних сил або не беруть участь у бойових діях²¹⁶. Прямі напади на цивільне населення та окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у військових діях, заборонені та є воєнними злочинами²¹⁷.

Окрім розрізнення між цивільними особами та комбатантами, під час нападу потрібно «розрізнити цивільні об'єкти та військові цілі»²¹⁸. Цивільні об'єкти захищені від нападу, за винятком випадків і протягом такого часу, коли вони використовуються у військових цілях. Військові цілі — це «об'єкти, які за своєю сутністю, розташуванням, призначенням чи способом використання ефективно сприяють веденню бойових дій і часткове або повне руйнування, захоплення чи нейтралізація яких в обставинах, що склалися на конкретний момент часу, надає явну військову перевагу»²¹⁹. Напад на цивільні об'єкти є воєнним злочином²²⁰.

Принцип розрізнення передбачає заборону нападів невибіркового характеру²²¹. Напади невибіркового характеру — це «а) напади, не спрямовані на конкретну військову ціль; б) напади, під час яких застосовуються методи чи засоби ведення воєнних дій, які не можуть бути спрямовані на конкретну військову ціль; або в) напади, під час яких застосовуються методи чи засоби ведення воєнних дій, наслідки яких не можуть бути обмежені, як того вимагає міжнародне гуманітарне право; і, отже, у кожному такому випадку відбувається влучання без розрізнення у військові цілі та цивільних осіб чи цивільні об'єкти»²²². Напади невибіркового характеру, «що призводять до загибелі цивільного населення або поранення цивільних осіб, пошкодження цивільних об'єктів», є воєнними злочинами відповідно до звичаєвого міжнародного права, і прецедентне право підтримує аргумент, що вони також можуть бути воєнними злочинами відповідно до Римського статуту, де вони прирівнюються до нападів, спрямованих на цивільних осіб²²³.

Принцип *пропорційності* передбачає, що напади не повинні бути непропорційними. Напад вважається непропорційним, якщо «можна очікувати, що він спричинить випадкову загибель цивільного населення або поранення цивільних осіб, пошкодження цивільних об'єктів або поєднання таких наслідків, які були б надмірними порівняно з очікуваною конкретною та безпосередньою військовою перевагою, що планували здобути»²²⁴. Починати напад з розумінням того, що він спричинить надмірні випадкові втрати, поранення або ушкодження цивільного населення, є воєнним злочином²²⁵.

Перед будь-яким нападом військовослужбовці повинні вжити запобіжних заходів, щоб переконатися, що вони впевнені, що їхньою ціллю не є цивільні особи або цивільні об'єкти. При проведенні військових операцій «необхідно постійно дбати про безпеку цивільного населення,

216 МКЧХ, Звичаєве МГП, практика, що стосується правила 4.

217 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 156, стор. 591; Римський статут Міжнародного кримінального суду, Стаття 8 (2) (е) (і).

218 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 7.

219 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 8 та 10.

220 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 156, ст. 597.

221 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 11; ДП 54(1).

222 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 12.

223 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 156.

224 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 14.

225 Додатковий протокол I, Стаття 85(3)(b).

цивільних осіб та цивільних об'єктів»; «слід ужити усіх практично можливих заходів», щоб уникнути випадкової загибелі цивільного населення, поранення цивільних осіб та пошкоджень цивільних об'єктів або принаймні звести такі випадки до мінімуму²²⁶.

Сторони, які планують та приймають рішення щодо нападів, також повинні зробити все можливе, щоб перевірити, що їхні цілі є військовими цілями, вибрати засоби та методи нападу, які мінімізують випадкові жертви та завдану цивільному населенню шкоду, оцінити пропорційність нападів, а також скасувати чи призупинити напади, якщо стає очевидно, що вони помилково спрямовані або непропорційні²²⁷. Там, де це дозволяють обставини, сторони повинні надавати ефективне попереднє повідомлення про напади, які можуть зачепити цивільне населення²²⁸. Вживання всіх можливих запобіжних заходів є юридичним зобов'язанням згідно з міжнародним гуманітарним правом і має важливе значення для забезпечення того, щоб напади не були невибірковими або непропорційними.

Сторони конфлікту повинні вжити всіх практично можливих запобіжних заходів для захисту цивільного населення та цивільних об'єктів, які вони контролюють, від наслідків нападів²²⁹. Зокрема, кожна сторона конфлікту повинна максимально можливою мірою уникати розміщення військових цілей у межах або поблизу густонаселених районів і перемістити цивільних осіб та цивільні об'єкти, які вона контролює, із районів, де такі об'єкти розташовані в безпосередній близькості від військових цілей²³⁰. Категорично забороняється використовувати «живі щити», тобто присутність (або переміщення) цивільних осіб чи інших захищених осіб для надання певним точкам або районам (або військовим силам) імунітету від військових дій²³¹. Використання живого щита є воєнним злочином²³².

У випадках сумнівів сторони конфлікту зобов'язані вважати, що традиційно цивільний об'єкт зберігає свою цивільну сутність. Культурним цінностям надається особливий захист відповідно до МГП²³³. Навмисне спрямування нападів на об'єкти культури є воєнним злочином.²³⁴

Порушення МГП однією зі сторін конфлікту ніяк не скасовують обов'язок інших сил, які беруть участь у конфлікті, обирати законні цілі, завдавати їм ударів, які не є ні невибірковими, ні непропорційними, і вживати всіх можливих заходів для мінімізації шкоди цивільним особам²³⁵.

226 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 15; Див. деталі про запобіжні заходи у Вільям Х. Бутбі Закон націлювання, Oxford University Press, 2012, Розділ 5.

227 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правила 16–19.

228 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 20.

229 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 22.

230 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правила 23 і 24.

231 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 97.

232 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 156.

233 Protocol II to the Hague Convention on Cultural Property. МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 40.

234 Римський статут стаття 8(2)(b)(ix): «Навмисні напади на релігійні, освітні, мистецькі, наукові чи благодійні будівлі, історичні пам'ятки, лікарні та місця з концентрацією хворих та поранених, за умови, що вони не є військовими цілями»[.]

235 Протокол I, стаття 51(8): «Будь-яке порушення цих заборон не звільняє Сторони конфлікту від їхніх юридичних зобов'язань стосовно цивільного населення та цивільних осіб, включно із зобов'язанням вжити запобіжних заходів, передбачених статтею 57».

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Міжнародне право у сфері прав людини застосовується до всіх держав у будь-який час, зокрема під час проведення МЗК²³⁶. У статті 6(1) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права йдеться про те, що «кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя». Це право є імперативною нормою міжнародного права і ніколи не може бути призупинене або відхилене, в мирний чи то у воєнний час²³⁷. Обов'язок держави-учасниці поважати право на життя поширюється на «осіб, за межами будь-якої території, фактично контрольованої державою, на чие право на життя впливає військова або інша діяльність прямим та передбачуваним чином»²³⁸. У ситуаціях збройного конфлікту — таких як війна в Україні — де застосовується МГП, а також право прав людини, порушення МГП, які спричиняють смерть цивільних осіб та інших захищених осіб, також є свавільним позбавленням життя, і таким чином порушує право на життя²³⁹.

МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Міжнародне кримінальне право (МКП) — це галузь права, яка містить норми, що кваліфікують певні дії як воєнні злочини. Особи, які вчиняють воєнні злочини, несуть кримінальну відповідальність. Не всі порушення МКП є воєнними злочинами; однак серйозні порушення договірних або звичаєвих норм МКП, особливо ті, які ставлять під загрозу цивільних або інших захищених осіб чи об'єкти, є воєнними злочинами²⁴⁰. Римський статут є правовим документом, який містить перелік злочинів, що підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду (МКС)²⁴¹. Деякі порушення МКП можуть бути воєнними злочинами відповідно до звичаєвого міжнародного права, але не воєнними злочинами відповідно до Римського статуту.

Як і у внутрішніх кримінальних системах, злочини відповідно до МКП передбачають, що протизаконні дії (*actus reus*) вчиняються у певному душевному стані (психічний елемент, або *mens rea*). Душевний стан у трактуванні МКП включає *намір*, який передбачає усвідомлення того, що вчинок спричинить результат і бажання спричинити цей результат; *нерозсудливість* (також відома як непрямий умисел), яка передбачає навмисне прийняття ризику, який, як відомо, може призвести до результату (тобто свідомого ігнорування ймовірності результату), не бажаючи фактично мати результат; і *грубу недбалість*, яка передбачає ігнорування певних запобіжних заходів, які очікуються від розсудливої особи, що перебуває в аналогічній ситуації. Необхідний психічний

236 Міжнародний Суд, Законність загрози або застосування ядерної зброї, Консультативний висновок від 8 липня 1996 р., МКС Звіти 1996; Правові наслідки будівництва стіни на окупованій палестинській території, Консультативний висновок від 9 липня 2004 р., МКС Звіти 2004, пункт 106 і; Amnesty International, Смертельна допомога: роль європейських держав у ударах американських безпілотників, квітень 2018 р., стор. 22, [amnesty.org/en/documents/act30/8151/2018/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/act30/8151/2018/en/); Міжнародний огляд Червоного Хреста, Луїза Досвальд-Бек, Право на життя в збройному конфлікті: чи надає міжнародне гуманітарне право всі відповіді? Том 88, номер 864, грудень 2006 р., [icrc.org/en/doc/assets/files/other/irrc_864_doswald-beck.pdf](https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/irrc_864_doswald-beck.pdf) та; Колумбійська юридична школа, правозахисна клініка та Санаський центр стратегічних досліджень, Поза тінню: рекомендації щодо просування прозорості при застосуванні смертельної сили, червень 2017 р., [outoftheshadowsreport.com/](https://www.outoftheshadowsreport.com/)

237 Комітет ООН з прав людини, Зауваження загального порядку 36 до Статті 6: Право на життя (2018), CCPR/C/GC/36, пункт 2.

238 Зауваження загального порядку 36, пункт 63.

239 Зауваження загального порядку 36, пункт 64.

240 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 156.

241 Генеральна Асамблея ООН, Римський статут Міжнародного кримінального суду, стаття 8 (останні зміни 2010 року), 17 липня 1998 р., МСНК № 92-9227-227-6, refworld.org/docid/3ae6b3a84.html

елемент для одного і того ж злочину може варіюватися між звичаєвим міжнародним правом, окремими договорами (наприклад Римським статутом) і державними судами²⁴².

Особи, які вчиняють або наказують вчиняти воєнні злочини, несуть індивідуальну кримінальну відповідальність²⁴³. Воєначальники й цивільне керівництво також можуть нести відповідальність за дії своїх підлеглих, якщо вони знали або мали підстави знати, що такі злочини мали бути вчинені або були вчинені, і не вжили необхідних заходів, щоб запобігти цьому або покарати винних у злочинах, які вже були вчинені²⁴⁴.

ОБОВ'ЯЗОК РОЗСЛІДУВАТИ ТА ПРИТЯГУВАТИ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Російська влада відповідно до міжнародного права зобов'язана проводити оперативні, ретельні, незалежні, неупереджені, прозорі та ефективні розслідування звинувачень у свавільному позбавленні життя та порушенні міжнародного гуманітарного права (МГП), таких як дії, описані в цьому дослідженні²⁴⁵. Уряд України також зобов'язаний розслідувати потенційно незаконні вбивства як частину свого обов'язку захищати право на життя кожної людини, яка перебуває під його юрисдикцією²⁴⁶. Більше того, уряд Росії має забезпечити повну репарацію постраждалим від порушень МГП та постраждалим від порушень права на життя²⁴⁷.

Усі держави мають право надавати у своїх національних судах універсальну юрисдикцію щодо воєнних злочинів, скоєних в інших державах²⁴⁸. Вони повинні розслідувати воєнні злочини, щодо яких мають юрисдикцію, і, у відповідних випадках, притягувати підозрюваних до відповідальності або екстрадувати їх до іншої держави, яка здатна притягнути їх до кримінальної відповідальності²⁴⁹.

242 А. Кассезе, «Міжнародне кримінальне право Кассезе», Oxford University Press, 2008, розділ 3.2.

243 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 151.

244 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правила 152 і 153.

245 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 158; Стаття 2(3) МПГПП. Див.: Комітет з прав людини, Зауваження загального характеру 31 про характер загальних юридичних зобов'язань, накладених на держав-учасниць Пакту, ССРП/С/21/Rev.1/Add.13, п. 15, 16 і 18; Зауваження загального характеру 36 до ст. 6: Право на життя (2018), ССРП/С/ГС/36, п. 27–28; див. також Принципи ООН щодо ефективного запобігання та розслідування позаправових, свавільних та сумарних страт, Принципи 9–20; Основні принципи та керівні принципи ООН щодо права на засіб правового захисту та репарації жертвам грубих порушень міжнародного права у сфері прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, п. 3; Міннесотський протокол про розслідування потенційно незаконної смерті (2016) (опублікований УВКПЛ у 2017 році), п. 20.

246 Комітет з прав людини, Зауваження загального характеру 36, п. 27.

247 МКЧХ, Звичаєвий МГП, правило 150, ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/home; Генеральна Асамблея ООН, Основні принципи та керівні принципи щодо права на засіб правового захисту та репарації жертвам грубих порушень міжнародного права у сфері прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права: резолюція/ прийнята Генеральною Асамблеєю, 21 березня 2006 р., A/RES/60/147, refworld.org/docid/4721cb942.html; Комітет з прав людини, Загальний коментар 36, пп. 19 і 28.

248 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 157.

249 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 158.

4.1 НАПАД НА ТЕАТР ЗА МІЖНАРОДНИМ ПРАВОМ

Докази, представлені в цьому розслідуванні, демонструють, що російські війська атакували драматичний театр, швидше за все, використовуючи дві бомби вагою 500 кг. Докази з упевненістю не встановлюють, чому на театр було скоєно напад, що має значення для визначення того, чи був напад воєнним злочином; однак вивчення можливих пояснень нападу показує, що *всі* правдоподібні сценарії є воєнними злочинами.

Amnesty International висунула чотири можливі теорії того, чому російські війська атакували театр:

1. Театр бомбардували, знаючи, що це цивільний об'єкт.
2. Театр бомбардували, вважаючи, що це легітимна військова ціль.
3. Театр не був об'єктом нападу, але в нього влучили в результаті невибіркового нападу.
4. Театр не був об'єктом нападу, але в нього влучили помилково під час нападу на іншу точку при цьому обрана точка вважалася легітимною військовою ціллю.

Дані переконливо свідчать про те, що драматичний театр безпосередньо було визначено об'єктом нападу. Театр був великою самобутньою будівлею та культурною пам'яткою. Це також була єдина велика будівля в центрі великого парку, оточена приблизно 100-метровою зеленою зоною, навколо якої проходила широка дорога. Авіаудар відбувся ясного ранку і поцілив усередину основної будівлі театру.

Якщо об'єктом був театр, то, якщо враховувати перше можливе пояснення, є вагомі підстави вважати, що російські війська знали, що це цивільний об'єкт. Цивільне призначення театру було чітко окреслене для всіх сторін конфлікту. Щонайменше за три дні до атаки на землі перед переднім і заднім входами був надпис «ДІТИ» російською мовою літерами, досить великими, щоб їх можна було легко побачити з літаків.

Більше того, між початком повномасштабної війни та часом нападу цивільна присутність у театрі та навколо нього була цілком очевидною: сотні мирних людей жили в театрі, а багато інших щодня відвідували його, щоб отримати воду та інформацію про евакуаційні коридори. Незважаючи на те, що багато цивільних ховалися всередині театру, російські сили могли б легко ідентифікувати їхню присутність — їхній «стиль життя». Люди регулярно ставали в чергу, щоб отримати воду з великого водовоза, припаркованого перед театром; отували їжу на польовій кухні та на невеликих багаттях у районах поза польовою кухнею; цивільні особи — зокрема діти — приходили в театр і йшли з нього.

Окрім продемонстрованої присутності цивільного населення, докази також підтверджують, що театр не був дійсним військовим об'єктом. За свідченнями свідків та супутниковими знімками, у театрі або поблизу нього не було військової техніки, ніхто з військових не стріляли з театру й не переховувались у ньому регулярно. Більше того, супутникові знімки не показують масштабної військової присутності біля театру за кілька днів до і через кілька хвилин після атаки. Військова присутність біля театру і навколо нього в дні, що передували атаці, була щонайбільше незначною і спорадичною, і її, швидше за все, не було взагалі на момент нападу. Невелика кількість

військовослужбовців, які відвідували театр, або доставляли їжу, поширювали інформацію чи висаджували цивільних, евакуйованих з інших частин міста, або, в невеликій кількості випадків, відвідували членів сім'ї. Жодна з цих дій не може заперечити цивільне призначення театру.

Ці та інші факти, викладені в цьому розслідуванні, що детально описує очевидний цивільний характер театру і відсутність будь-якого законного військового об'єкта у театрі або поблизу нього (особливо того, що вимагає такого великого корисного навантаження), свідчать про те, що російські сили, швидше за все, навмисно націлювалися на театр, знаючи, що це цивільний об'єкт. Якщо це так, то напад порушив фундаментальний принцип розрізнення за МГП і може вважатися воєнним злочином як напад на мирне населення²⁵⁰.

Якщо театр був наміченою ціллю, то (враховуючи другу теорію) немає підстав вважати, що російські сили достовірно виконали свої зобов'язання за міжнародним гуманітарним правом, особливо пов'язані з запобіжними заходами, або ж чесно вважали, що це справді була військова ціль.

Якщо російські війська вибрали театр за ціль, вважаючи, що це військовий об'єкт, законність атаки залежатиме від того, чи було це законним переконанням (тобто вони послідовно дотримувалися цього переконання *після* виконання своїх зобов'язань за міжнародним гуманітарним правом щодо вжиття запобіжних заходів для забезпечення того, щоб цивільні особи та цивільні об'єкти не були ціллю). Докази свідчать, що такий варіант подій неможливий. Цивільний характер театру був очевидним і, швидше за все, російським військам, які діяли в цьому районі, це було відомо. Не існує раціонального тлумачення фактів, за якими російські війська виконали б свої зобов'язання щодо вжиття запобіжних заходів і, попри це, помилково вважали б театр законним військовим об'єктом на момент нападу.

Згідно з доказами, які розглядала Amnesty International, будь-який висновок про те, що театр був дійсною військовою метою, передбачатиме помилки, які були не лише результатом недбалості (або навіть грубої недбалості), яка, хоча і є порушенням МГП, але могла б не прирівнюватися до воєнного злочину²⁵¹; найімовірніше, що відповідальним за напад довелося б діяти необачно зі свідомим нехтуванням потенційними наслідками своїх дій, тобто ударом по цивільному об'єкту і загибеллю мирного населення. Такий нерозсудливий удар був би воєнним злочином за звичаєвим міжнародним правом і, швидше за все, також був би воєнним злочином відповідно до Римського статуту²⁵².

250 МКЧХ, Звичаєве МГП, правило І; Римський статут статті 8(2)(b)(i) «Навмисне спрямування нападів на цивільне населення як таке або проти окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі в бойових діях»; і 8(2)(b)(i) «Умисне спрямування нападів на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, які не є військовими цілями».

251 А. Кассезе, «Міжнародне кримінальне право Кассезе», Oxford University Press, 2008, розділ, Розділ 3.2.

252 Прецедентне право, підтверджує висновок про те, що нерозсудливість є достатньою підставою для воєнних злочинів у випадках нападу на цивільних осіб. Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії (МТКЮ), *прокурор проти Галича*, справа № ІТ-98-29-Т, Рішення Судової палати, 5 грудня 2003 р. Інформацію щодо обговорення нерозсудливості як *mens rea* за воєнні злочини за звичаєвим міжнародним правом див. Брайан Л. Кокс, «Нерозсудливість, намір та воєнні злочини: вдосконалення правового стандарту та роз'яснення ролі міжнародних кримінальних трибуналів як джерела звичаєвого міжнародного права», *Cornell Law Faculty Publications*, 23 червня 2022 р.; Хоча Римський статут прямо не включає нерозсудливість, вчені стверджували, що це мається на увазі під визначенням наміру статуту. Ця точка зору висувається Антоніо Кассезе в «Міжнародному кримінальному праві Кассезе», де нерозсудливість (або так званий *dolus eventualis* або непрямий умисел) визначається як «[А] душевний стан, коли людина передбачає, що його чи її дія, ймовірно, призведе до заборонених наслідків, і, тим не менш, охоче йде на ризик». Інформацію про обговорення нерозсудливості як *mens rea* за Римським статутом див. Герхард Верле та Флоріан Джесбергер, «Якщо не передбачено інакше»: стаття 30 Статуту МКС і психічний елемент злочинів за міжнародним кримінальним правом, *журнал Міжнародне кримінальне правосуддя*, том 3, 2005.

Хоча наведена вище експертиза ілюструє, чому російські сили не могли достовірно й законно вважати, що театр є дійсною військовою ціллю, теоретично можливо, що вони могли цілитись у військових. Наприклад, російські війська могли атакувати театр за (швидше за все, помилковим) переконанням, що всередині перебуває невелика кількість солдатів. Якби це було так, напад був би непропорційним. Обрати ціллю об'єкт, у якому проживає така велика кількість цивільних осіб — використовуючи зброю з корисним вантажем, достатньо великим, щоб викликати руйнівні широкомасштабні наслідки в населеній території, — було б непропорційно, якби не існувало надзвичайно високовартісної військової мети, яка не могла бути знищена або знешкоджена іншими засобами й без попередження цивільного населення. З огляду на докази, наявність такого військового об'єкта — або всього, що законно може бути неправильно витлумачене як таке — усередині театру не є правдоподібною. Такий непропорційний напад вважався би воєнним злочином²⁵³.

Якщо театр не був ціллю і, якщо враховувати третю теорію, він був уражений під час невибіркового нападу, ці дії вважатимуться воєнним злочином — невибірковим нападом, що призводить до смерті цивільних осіб — відповідно до звичаєвого міжнародного права²⁵⁴. Невибіркові напади з боку російських сил були скоєні по всій території України й зафіксовані в Маріуполі²⁵⁵. Однак існує мало підстав вважати, що авіаудар по театру був невибірковим, якщо враховувати ізольоване розташування будівлі.

Якщо театр не був ціллю нападу і, якщо враховувати четверту теорію, відповідно до якої він був помилково вражений при спробі вразити іншу ціль, яка вважалася військовим об'єктом, законність нападу буде залежати від того, чи був помилковий удар законним. Міжнародне право дозволяє помилкові удари, припускаючи, що намір командира полягав у потрапленні у ціль, а засоби та методи, що застосовувалися, були відповідними для передбачуваної цілі.

У цьому випадку, щоб помилковий удар був законним, необхідно щоб військова ціль була в межах або дуже близько до КІВ використаної зброї (500-кілограмової бомби або крилатої ракети). Як уже згадувалося, центр масового удару по географічно ізольованій цілі робить такий промах надзвичайно мало ймовірним. Характерне та ізольоване розташування театру робить помилку пілота вкрай неправдоподібною. Окрім того, супутникові знімки та свідчення, які демонструють, що на територіях, прилеглих до театру на момент нападу, не було військової діяльності, додатково

253 Римський статут, стаття 8(2)(b)(iv) «Навмисне здійснення нападу з розумінням, що такий напад спричинить випадкові людські втрати або поранення цивільного населення або пошкодження цивільних об'єктів або масштабну, довготривалу та серйозну шкоду природному середовищу, яка була б явно надмірною щодо конкретної та безпосередньої загальної військової переваги, що мали б одержати».

254 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 11, Звичаєва МГП, Практика стосовно Правил 11

255 Див. Amnesty International, «'Anyone Can die at any time': Indiscriminate attacks by Russian forces in Kharkiv, 13 червня 2022 р., [amnesty.org/en/documents/eur50/5682/2022/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/5682/2022/en/); Amnesty International, «Ukraine: Russia's cruel siege warfare tactics unlawfully killing civilians – new testimony and investigation», 1 квітня 2021 р., www.amnesty.org/en/latest/news/2022/04/ukraine-russias-cruel-siege-warfare-tactics-unlawfully-killing-civilians-new-testimony-and-investigation/; Amnesty International, «He's Not Coming Back': War Crimes in Northwest Areas of Kyiv Oblast», 6 травня 2022 р., [amnesty.org/en/documents/eur50/5561/2022/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/5561/2022/en/)

вказують на те, що це не був помилковий удар. І хоча, як повідомляється, загалом у районі театру відбувалися бойові дії незадовго до часу нападу, проте це було не достатньо близько, щоб виправдати удар по театру.

Окрім того, навіть якби поруч була військова ціль, російським силам все одно довелося б вжити запобіжних заходів для «уникнення випадкової загибелі цивільного населення або поранення цивільних осіб та випадкового завдання шкоди цивільним об'єктам»²⁵⁶. Як описано вище, під час цього нападу, швидше за все, не було вжито жодних можливих запобіжних заходів, щоб уникнути ураження легко ідентифікованого цивільного об'єкта з великою кількістю цивільних осіб навколо нього. Як наслідок, ураження театру під час наведення на іншу ціль обов'язково передбачало б нехтування доцільними запобіжними заходами, які допомогли б переконатися, що ціллю був дійсний військовий об'єкт, та уникнути ураження цивільних осіб та/або цивільного об'єкта. Такий нерозсудливий удар був би воєнним злочином за звичаєвим міжнародним правом і, швидше за все, також вважався би воєнним злочином відповідно до Римського статуту.

256 МКЧХ, Звичаєве МГП, Правило 151.

5. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Напад на Донецький обласний академічний драматичний театр у Маріуполі став трагедією і жахливим символом тяжкого становища цивільних осіб, які мешкали в Маріуполі під час збройного конфлікту. Незважаючи на намагання мирних людей не стати жертвами конфлікту і знайти прихисток у театрі, війна прийшла до них. Як наслідок, велика кількість мирного населення загинула й отримала жахливі поранення.

Чому на цих мирних жителів напали, невідомо, але зрозуміло, що в нападі не було військової необхідності. Легко ідентифікована цивільна діяльність у Донецькому обласному академічному драматичному театрі в поєднанні з відсутністю будь-якої значної військової присутності свідчить про те, що російські сили, швидше за все, навмисно цілилися на театр, знаючи, що це цивільний об'єкт, — такі дії є воєнним злочином. Докази також підтверджують, що за будь-якої раціональної інтерпретації інших трьох менш імовірних сценаріїв — ніби театр був ціллю як дійсний військовий об'єкт; був помилково вражений під час атаки на іншу ціль; був вражений під час невивіркового нападу — напад усе ще рівнозначний воєнному злочину.

Будь-які слідчі, які розглядають інцидент, зокрема Офіс Прокурора Міжнародного кримінального суду, повинні ретельно розглянути це як найбільш ймовірне пояснення інциденту, а також інші ймовірні сценарії, та відповідним чином розслідувати атаку. Це найменше, на що заслуговують уцілілі внаслідок нападу, сім'ї загиблих та населення Маріуполя.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

УРЯДУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

- Припинити всі прямі напади на цивільних осіб, невивіркові напади та інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права.
- Повністю дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права при плануванні та здійсненні всіх нападів, зокрема шляхом перегляду критеріїв вибору цілей, щоб

переконатися, що вони не призводять до націлювання на цивільних осіб, і шляхом вживання всіх можливих запобіжних заходів при плануванні та здійсненні нападів, включно зі скасуванням ударів, коли є сумніви щодо військової сутності цілі або коли удари, швидше за все, будуть непропорційними або невибірковими.

- Провести незалежне, неупереджене, ретельне та прозоре розслідування нападу на Донецький обласний академічний драматичний театр.
- У справах, у яких є достатньо допустимих доказів злочинів, притягнути підозрюваних до відповідальності в рамках справедливих судових процесів без застосування смертної кари.
- Співпрацювати з міжнародними розслідуваннями нападу на драматичний театр, зокрема шляхом надання незалежним слідчим, таким як кримінальні слідчі, дослідники/ці з прав людини та журналісти/ки, безперешкодного доступу до місця нападу.
- Визнати жертви серед цивільного населення, спричинені нападом на театр, і запропонувати компенсацію та пояснення тим, хто вижила, а також сім'ям загиблих цивільних осіб.
- Забезпечити потерпілим від нападу на театр та їхнім сім'ям доступ до правосуддя та повного відшкодування, включно з реституцією, компенсацією, реабілітацією, сатисфакцією та гарантіями неповторення.

УРЯДУ УКРАЇНИ ТА ГЕНЕРАЛЬНІЙ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

- Провести незалежне, неупереджене, ретельне та прозоре розслідування нападу на Донецький обласний академічний драматичний театр.
- У справах, у яких є достатньо допустимих доказів злочинів, притягнути підозрюваних до відповідальності в рамках справедливих судових процесів без застосування смертної кари.

МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ СУДУ

- Розслідувати напад на Донецький обласний академічний драматичний театр.

ІНШИМ УРЯДАМ

- За принципом універсальної юрисдикції розслідувати та притягнути до відповідальності осіб, винних у нападі на Донецький обласний академічний драматичний театр.

**AMNESTY INTERNATIONAL –
ЦЕ ВСЕСВІТНІЙ РУХ ЗА
ПРАВА ЛЮДИНИ. КОЛИ
ОДНУ ЛЮДИНУ СПІТКАЄ
НЕСПРАВЕДЛИВІСТЬ, ЦЕ МАЄ
ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ НАС УСІХ.**

ЗВ'ЯЖІТЬСЯ З НАМИ

 info@amnesty.org

 +44 (0)20 7413 5500

ПРИЄДНУЙТЕСЬ ДО СПІЛКУВАННЯ

 www.facebook.com/AmnestyGlobal

 @Amnesty

«ДІТИ»

НАПАД НА ДОНЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ АКАДЕМІЧНИЙ ДРАМАТИЧНИЙ ТЕАТР У МАРІУПОЛІ

© ↑ Сергій Забогонський,
актор, який виступав у театрі та
вцілів після авіаудару, стоїть
позаду театру після вибуху.
© Сергій Забогонський

16 березня 2022 року невдовзі по 10 ранку російським авіаударом було знищено Донецький обласний академічний драматичний театр у Маріуполі, Україна. Під час нападу в театрі та поруч з ним перебували сотні цивільних; чимало з них загинули. Було чітко зрозуміло, що театр був цивільним об'єктом — більш ніж будь-яке інше місце в Маріуполі. Докази, зібрані Amnesty International, свідчать про те, що напад був воєнним злочином.

У період з 16 березня по 21 червня Amnesty International збрала та проаналізувала ряд доказів, пов'язаних з авіаударом на театр, до яких належали 53 безпосередні свідчення постраждалих у нападі та свідків нападу та його наслідків, 28 з яких перебували всередині театру або поруч із ним на момент нападу.

Серйозність злочину та масштаб завданого людського страждання вказують на те, що потрібно провести негайне прозоре розслідування, щоб визначити кількість жертв та притягнути винних до відповідальності за цивільні жертви, серйозні травми, завдані людям, та руйнування цивільної інфраструктури.

Індекс: EUR 50/5713/2022 Ukrainian
червень 2022

[amnesty.org](https://www.amnesty.org)